

**Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická**

Pražský agent Ferdinanda Jana Verdugo ve druhé půli 17. století

Michaela Buriánková

**Bakalářská práce
2010**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela BURIÁNKOVÁ**
Osobní číslo: **H07435**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Verdugové a jejich pražští agenti v druhé půli 17. století**
Zadávací katedra: **Katedra historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Posluchačka provede analýzu korespondence, kterou adresovali pražští agenti z rodiny Pichlerů Ferdinandu Johannovi Verdugovi a jeho manželce Maxmiliáně Apolonii v letech 1655-1687. Pokusí se stanovit, jaká byla náplň jejich práce a jaké informace Verdugům zprostředkovali. Tuto analýzu zasadí do kontextu dějin barokní šlechty, jež se v poslední době dynamicky rozvíjí.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BŮŽEK, Václav - KRÁL, Pavel (edd.), Společnost habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740), České Budějovice 2006; BŮŽEK, Václav - KRÁL, Pavel (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), České Budějovice 2003; CERMAN, Ivo, Chotkové. Příběh úřednické šlechty, Praha 2008; HAUBERT, Jan, Rodinný archiv Verdugo - Doupov (1590-1705), Plzeň 1973; KUBEŠ, Jiří, "darmit Ich Eun mahl Proper be? Unsern hoff erseinen künde..." Kavalířská cesta Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681-1683, v tisku; KUBEŠ, Jiří, Vyšší šlechta z českých zemí v letech 1650-1750. Úvod do tématu, in: TÝŽ (red.), Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů, Pardubice 2007 (= FHPP 3, 2007), s. 9-33; MARŠÁLKOVÁ, Lenka, Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti v první polovině 20. let 18. století, bakalářská práce UPa 2008, 70 s.; MAŤA, Petr, Svět české aristokracie 1500-1700, Praha 2004; SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl XIII a díl XIV; SMÍŠEK, Rostislav, "Dvorská" kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku, JSH 73, 2004, s. 94-120; ZEDLER, Johann Heinrich, Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste, Bd. 47, Halle - Leipzig 1744, sl. 373-376.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2010



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.



doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré prameny, literaturu a další zdroje informací, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury a jsou patřičně citovány. Jsem si vědoma toho, že nedodržení pravidel citací je považováno za protiprávní jednání a je též důvodem k disciplinárnímu řízení.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 23.6. 2010

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Zuzana' with a stylized flourish at the end.

Anotace

Tato práce analyzuje korespondenci hraběte Ferdinanda Jana Verdugo s jeho pražským agentem Augustinem Pichlerem v letech 1668 – 1672 a na jejím základě se snaží vymezit pojem šlechtický agent.

V úvodu je představena základní literatura a výsledky dosavadního bádání k tématu šlechtického úředníka. Následující kapitoly se věnují jednotlivým funkcím šlechtického agenta, především funkci právní, správní a hospodářské, a jeho každodennímu životu. Na závěr následuje shrnutí těchto poznatků a především srovnání s některými úředníky jiných šlechticů.

Klíčová slova

agent – šlechtický úředník – Ferdinand Jan Verdugo – 17. století – šlechta – soudní řízení – pražské paláce

Annotation

This work is based on analysis of correspondence between count Ferdinand Jan Verdugo and his agent Augustin Pichler from Prague in years 1668 – 1672 and it is trying to define the term of aristocratic Agent.

In the introduction basic literature and results of present research for the topic of aristocratic clerk is presented. Following chapters describe agent's every day life with his duties in matters of jurisdiction, administration and economy. Final chapter contains summary of these findings and mostly comparison with some other aristocratic clerks.

Key words

Agent – aristocratic clerk – Ferdinand Jan Verdugo – 17th century – aristocracy – judicial process – palaces in Prague

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph. D. za jeho cenné rady a odborné konzultace a za ochotu, se kterou se mi po dobu psaní práce věnoval.

Obsah

I. Úvodem	1
II. Hrabě Ferdinand Jan Verdugo	6
III. Dochovaná korespondence	9
IV. Augustin Pichler ve službě u Ferdinanda Jana	15
V. Agentovy právnícké úkoly	18
V.1 Byrokratizace soudnictví a zrození právních agentů	18
V.2 Augustin Pichler ve víru hraběcích sporů	19
VI. Agent jako správce Verdugových pražských majetků	30
VI.1 Verdugovy pražské domy	30
VI.2 Agent na vinohradu	36
VII. Agent jako poštovní posel	41
VIII. Otázka pravomocí	47
IX. Soukromí agenta ve střetu se službou u hraběte	49
X. Závěr	54
11 Prameny a literatura	57

I. Úvodem

Šlechtická tematika, především pak šlechta období baroka v českých zemích nebo-li tzv. "doby temna", kterou historická obec opomíjela více jak jedno století, byla od roku 1989 značně rehabilitována. Šlechtě 17. a 18. století jako svébytnému a nosnému tématu, které si jistě zaslouží pozornost, se začala v posledních letech věnovat řada historiků především z nově nastupující generace.¹ Tito přicházejí i s novými přístupy k dané problematice, přinášejí komplexnější pohledy na ni a zařazují ji do mnohem širšího kontextu v rámci střední Evropy. Navíc se samozřejmě nesnaží podat pouze obraz šlechty jako prvku politických dějin, ale nazírají ji z různých úhlů a oblastí jejího života. Všímají si jejího každodenního materiálního i myšlenkového světa.

Nicméně určitý aspekt šlechtického života zatím není prozkoumán tolik, ačkoli by si zasloužil pozornosti mnohem více. Když se chceme zabývat šlechtou, musíme si uvědomit, že sice tvořila uzavřený sociální celek, ale přesto nebyla od ostatních vrstev společnosti izolována. Naopak přicházela denně do styku, ať už písemného či osobního, se svými poddanými, služebníky a zaměstnanci, kteří pomáhali zajišťovat chod šlechtické domácnosti případně celého panství.

Když mluvíme o stylu šlechtického života, neměli bychom zapomínat, že tento styl ovlivňoval široké vrstvy lidí neurozených v jeho okolí. Je třeba zaměřit se na to, na jaké úrovni, jakým způsobem a v jaké míře docházelo ke kontaktu mezi šlechticem, jeho životním stylem a těmi "obyčejnými" lidmi a jak tento kontakt ovlivňoval zpětně jejich vlastní životy.

Pro dobu okolo roku 1600 máme k dispozici již řadu prací s touto tematikou. Úředníkům působícím ve službách Rožmberků, pánů z Hradce, či Slavatů se již od devadesátých let věnují práce Josefa Hrdličky či Aleše Stejskala.² Podobně tomu je i v případě úředníků

¹ KUBEŠ, J. Vyšší šlechta z českých zemí v letech 1650-1750 : Úvod do tématu. In: TÝŽ (red.). *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750) : Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*. Pardubice : 2007, s. 9-33. ISBN 978-80-7194-929-9.

² Například HRDLIČKA, J. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice : 2003. ISBN 80-7040-522-8; TÝŽ. Úředník. In BŮŽEK, V. – KRÁL, P. *Člověk českého raného novověku*. Praha : 2007. ISBN 978-80-7203-694-3; Z prací Aleše Stejskala jmenujme například STEJSKAL, A. Fuch z Fuchýřova : kariéra sluhy dvou pánů. *Historický obzor* 8, 1997, č. 1-2, s. 22-33. ISSN 1210-6097; TÝŽ. Deníky nebo úřednické zápisníky? Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků. *Archivum Trebonense* 10, 2002, s. 116-151. ISSN 0231-7486; TÝŽ. Prosopografická analýza rožmberského a švaberského úřednictva (1550-1616) : Model a jeho fungování. In *Sborník archivních prací* 54, 2004, č. 2, s. 323-458. ISSN 0036-5246. K rožmberským úředníkům také ještě KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova : Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604-1609). In *Pražský sborník historický* 31. Praha : 2000, s. 93-148. ISSN 0555-0238.

lobkovických či gallasovských.³ Tyto práce sledují strukturu úřednického aparátu jednotlivých rodů a jeho fungování, zaměřují se i na jednotlivé úředníky, jejich funkce a úkoly. Pokud se ale tyto práce zabývají jednotlivci, tak ve většině případů převažují studie o úřednících rytířského původu. Je to způsobeno omezeností dostupných pramenů k tomuto tématu, neboť vlastní deníky (deníkové zápisy či autobiografie tyto práce využívají často) si nepsal každý bezvýznamný zaměstnanec šlechtice. Neměl k tomu ani motivaci ani předpoklady.

K tématu úředníků na šlechtických panstvích se čeští badatelé dostali postupně skrze zájem o hospodářské dějiny a ekonomickou stránku šlechtického života. V systému šlechtické ekonomiky nebylo možné význam úředníků přehlédnout, a tak se začali historici věnovat i tomu, jaké místo ve správě šlechtického majetku tito zaměstnanci zastávali. Pozornost byla upřena pochopitelně především na ty nejvyšší úředníky, protože ti stáli v centru ekonomického dění a byli také mnohem častěji v kontaktu s vrchností, díky čemuž mohlo vzniknout větší množství pramenů. Postupně se pozornost od čistě ekonomického aspektu jejich služby začala přesouvat k úředníkům jako svébytným osobnostem, kteří byli nejen služebníky své vrchnosti.⁴

Ve snaze proniknout do světa vrchnostenských úředníků brání historikovi nedostatek pramenů. Co se týče osobního každodenního styku, musíme si vystačit s vlastními instrukcemi šlechtické kanceláře pro služebníky a zaměstnance. Nějaké informace by se daly vyčíst i ze soudních záznamů v případech sporů mezi pánem a jeho sloužícím, pokud se ze sloužícího vyklubal kriminálník a jeho pán byl nucen podat na něj žalobu. Jenže to bychom byli zavedeni spíše do světa kriminálních živlů, než do světa běžného poddanského (I když nepopírám, že jistě i kriminalita byla součástí takového běžného života. Otázka je jakou měrou byla jeho součástí a kde bychom získali informace o těch bezproblémových situacích).

Zkrátka chybí nám pohled z té druhé strany. Až na výjimky nemáme k dispozici příliš pramenů osobní povahy, jejichž autory by byli sami služebníci. Mezi prameny osobní povahy by mohly patřit hospodářské kalendáře⁵ a deníky. V klasických denících se by se dalo zřejmě

³ K lobkovickému úředníkovi KOPIČKA, P. *Deníky roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611-1625*. Praha : 2003, 70 s. 80-86791-05-X; Pro úředníky na dvoře Gallasovském SVOBODA, M. Jáchym Ulrich z Rosenfeldu: Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století. In *Pax bello potior : Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc.* Liberec : 2004, s. 126-154. ISBN 80-7083-816-7.

⁴ V úvodu k edici autobiografie jednoho šlechtického úředníka se Josef Hrdlička věnuje i dějinám zájmu o úřednickou tematiku: HRDLIČKA, J. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, s. 7 – 14.

⁵ V případě hospodářských kalendářů, které například Josef Hrdlička důsledně odlišuje od klasických deníků, skýtají archivy šlechtických velkostatků velký potenciál. Viz HRDLIČKA, J. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, s. 20. Problematice rozlišení deníků a kalendářů se věnoval také STEJSKAL, A. Deníky nebo úřednické zápisníky? Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků. In *Archivum Trebonense* 10, 2002, s. 116-151.

najít více osobních poznámek autorů – úředníků než v hospodářských kalendářích, které obsahují převážně zápisy úředního rázu.

Autorem velice specifického deníku či kalendáře byl hofmistr hraběte Františka Antonína Šporka a jeho dědiců Sweerts- Šporků Tobiáš Antonín Seeman, který více jak patnáct let, zhruba mezi léty 1730 – 1747, zaznamenával den za dnem do tištěného kalendáře dění na šporkovském dvoře. Nebyla to jeho vlastní iniciativa, zřejmě ho tím pověřil sám hrabě a snad jen díky tomu se deníky dochovaly. Jsou to sice deníkové zápisy, které primárně slouží jako pramen k poznání života Františka Antonína Šporka a jeho dědiců, ale přesto na některých místech vystupují jakoby mimochodem i detaily ze života služebnictva očima jednoho z nich.⁶ Ve výjimečných případech se můžeme v bádání o šlechtických úřednících odvolat na jejich paměti či autobiografie.⁷

Asi nejvýznamnějším a nejpočetnějším pramenem osobní povahy, vzniklým na úrovni styku šlechtice a jeho služebníků, je korespondence. Šlechtic udržoval s řadou svých zaměstnanců písemný kontakt. Samozřejmě především s těmi, kteří se na žebříčku jeho služebníků svým významem pohybovali výše. Jednalo se také o úředníky, se kterými se nestýkal každý den, ale přesto s nimi potřeboval být ve styku. Tito lidé mohli mít na starosti správu panství či velkostatků, na kterých daný šlechtic pobýval pouze sezónně. Jiní úředníci mohli být naopak pověřeni dohledem nad šlechtickým majetkem ve městě. Například Rožmberkové na přelomu 16. a 17. století zaměstnávali speciálního hospodáře, který měl na starosti jejich pražské záležitosti, podobně i páni z Hradce měli v té době v Praze zvláštního úředníka.⁸

Od druhé poloviny 17. století se začíná objevovat pro takového úředníka označení „agent“. Také působil v místě, kde se samotný šlechtic nepohyboval příliš často a kde potřeboval prodlouženou ruku, která by jeho jménem zařizovala zdejší záležitosti. Jenže na

⁶ O Šporkovi a jeho dvoře PREISS, P. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Praha : 1981; Kalendáře s těmito zápisky jsou k dispozici v knihovně hospitalu Kuks, inv. č. 6978 – 6994. V současné době se připravuje jejich ediční zpřístupnění kolektivem pod vedením Vítězslava Prchala.

Kromě tohoto specifického deníku je možné ještě zmínit například deník lobkovického úředníka Blažeje Albína z Weisenberku, viz KOPIČKA, P. *Deníky roudnického hejtmána Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611-1625*; Deník perněstejnského pážete Dvořeckého z Dvorců je také na hranici mezi klasickým deníkem a hospodářským kalendářem, viz VOREL, P. *Vídeňský deník rytíře Dvořeckého z roku 1559*. In *Folia historica Bohemica* 19, 1998, s. 7 – 36. ISSN 0231-7494.

⁷ HRDLIČKA, J. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. Tento Slavatovský úředník sepsal vlastní paměti (Josef Hrdlička je kvůli zpřesnění pojmů nazývá autobiografie) ve druhé polovině 17. století. Že existuje autobiografie sepsaná samotným úředníkem, vděčíme skutečnosti, že to byl úředník urozeného původu. Účelem těchto pamětí nebylo zanechat budoucím zprávu o životě šlechtického byrokrata. Alespoň ne samoučelně. Hlavním důvodem bylo posílit rodovou čest popisem vlastních záslužných skutků a zajistit, aby byla doložitelná jeho nepřetržitá urozenost.

⁸ K rožmberskému hospodáři KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova; O správě pražského domu pánů z Hradce LEDVINKA, V. *Dům pánů z Hradce pod stupni : příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze*. In *Folia historica Bohemica* 10, 1986, s. 269 – 309. ISSN 0231-7494.

rozdíl od těch hospodářů a správců z přelomu 16. a 17. století měl agent po třicetileté válce zřejmě trochu jiné povinnosti a jeho služba byla rozšířená o další aspekty. Fenomén agentů není českou historiografií ještě ani zdaleka prozkoumán. Je to z důvodu, že obecně dějinám úřednictva v šlechtických službách pro období baroka zatím nebyla věnována pozornost a máme o nich jen minimum informací. Proto bych chtěla přispět svojí prací k vyplnění tohoto vaku a zaměřit se na působení agenta Augustina Pichlera ve službách hraběte Ferdinanda Jana Verduga v letech 1668 – 1672.

Tématem barokního šlechtického úředníka, konkrétně právě agenta, se zabývala ve své práci nedávno Lenka Maršálková. Na základě korespondence agenta Jana Oktaviána Sachse se svým zaměstnavatelem hrabětem Jeronýmem Colloredo v letech 1721 – 1725 se pokusila charakterizovat funkci šlechtického agenta, včetně jeho každodenních starostí, a vztah, jaký ho k hraběti vázal.⁹

Agent většinou pracoval pro šlechtice, který pobýval delší dobu mimo sídelní město zemských úřadů či úřadů dvorských a říšských a potřeboval zde za sebe zastoupení. Například agent Jan Oktavián Sachs zastupoval hraběte Jeronýma Colloreda ve Vídni během jeho působení v místodržitelství v Miláně. Svého agenta si kvůli vyřizování pohledávek v Římě a v Augšpurku najal i Ferdinand Ditrichštejn a stejně se zachoval také Jan Adam Questenberk ohledně záležitostí ve Vídni a v Praze.¹⁰ Hrabě Ferdinand Jan Verdugo nezastával tak významnou funkci jako výše jmenovaní a svým vlivem v monarchii se řadil na nižší místo na společenském žebříčku, ale i on potřeboval své zastoupení v Praze, zatímco většinu času pobýval na svém panství Doupov. Z tohoto důvodu, musel být agent v pravidelném písemném styku se svým pánem, musel mu podávat zprávy o dění v místě jeho působení a žádat ho o instrukce pro jeho další jednání.

Právě na základě analýzy dochované korespondence mezi hrabětem Ferdinandem Janem Verdugo a jeho stálým právním agentem Augustinem Pichlerem v Praze bych chtěla v této práci nastínit vztah šlechtice s jedním z jeho zaměstnanců, zjistit jaké měl povinnosti agent vůči svému pánovi a co z toho vyplývalo zpětně pro jeho život. Chtěla bych zjistit, jak se odlišovala funkce agenta, jenž sloužil spíše regionálně zaměřenému hraběti, od agenta, který působil ve službách významného, v centrálního úřadech usazeného hraběte Jeronýma Colloreda. V neposlední řadě se také nabízí otázka, zda se dá služba agenta definovat jednotně, či jestli se jejich postavení a úkoly výrazně lišily podle nároků jejich

⁹ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století. In *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové*, Hradec Králové : 2009, s. 103-125. ISBN 978-80-7405-065-7.

¹⁰ SMÍŠEK, R. *Císařský dvůr a dvorská kariéra...*, s. 432 – 434; TÝŽ. Hrabě Jan Adam Questenberk..., s. 141.

zaměstnavatelů. K zodpovězení poslední otázky nemáme dostatek informací, protože se nabízí pouze srovnání s agentem Janem Oktaviánem Sachsem. Nicméně mohu se alespoň zaměřit na otázku, zda tento barokní agent byl opravdu novým fenoménem, či se jedná pouze o pozměněnou verzi starších správních úředníků z doby okolo roku 1600 zaměstnaných třeba Rožmberky a pány z Hradce.

K naznačeným odpovědím se pokusím dojít na základě analýzy dopisů, jež zasílal agent Augustin Pichler svému pánovi Ferdinandu Janovi Verdugo v letech 1668 – 1672.¹¹ Dopisů je 134, přičemž nejvíce jich pochází z roku 1668 a s postupujícími roky jejich četnost klesá. Zejména z posledního sledovaného roku se dochovalo dopisů méně, neboť hrabě již v září roku 1672 zemřel. Kromě dopisů ještě občas využiji dochovaných účtů z let 1671 - 1672,¹² které agent pro hraběte vedl, případně jiných dokumentů uložených v rodinném archivu Verdugo, které se týkají jejich agentů.

¹¹ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27, korespondence Ferdinanda Jana s Augustinem Pichlerem z let 1668 – 1672.

¹² SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24, účty Ferdinanda Jana Verduga z let 1654 – 1672; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36, účty Augustina Pichlera z let 1672 – 1687.

II. Hrabě Ferdinand Jan Verdugo

Nejprve si v krátkosti představme tento málo známý a ne příliš významný rod sídlící od 17. století v Čechách, ze kterého pocházel Ferdinand Jan, zaměstnavatel agenta Augustina Pichlera.

Verdugové pocházeli ze Španělska a ještě v 16. století byli obyčejnou chudou měšťanskou rodinou z Talavery u Toleda. Až jejich předek Francisco Verdugo využil svých válečnických schopností k postupu na společenském žebříčku. Jako voják španělské armády v Nizozemí se dopracoval postupně až na generál – maršála a guvernéra Fríska a byl jako první z rodu povýšen do šlechtického stavu. Do Čech se dostali až jeho tři synové z druhého manželství, kteří pokračovali úspěšně v otcových stopách. Také sklízeli nemalé úspěchy v armádě pod španělskou korunou a podobně jako Francisco každý z nich dosáhl nějaké vysoké hodnosti.¹³

Nejvíce nás zajímá jeho druhý syn Guillermo (Vilém), jehož osobou se Verdugové poprvé objevili v Čechách. Osobně se účastnil bitvy na Bílé hoře jako velitel pluku Valónů a za významnou pomoc proti stavovskému vojsku mu císař umožnil výhodně zakoupit panství Doupov, Mašťov a Neprobylice, zkonfiskovaná hraběti Šlikovi.¹⁴

Sám se na nově získaných panstvích ale ještě neusadil. Brzy po bitvě znovu vytáhl s vojskem do pole a do Čech se už nevrátil, protože našel uplatnění ve španělských službách. Zemřel v Kreuzenachu jako guvernér města a kraje Geldern a Dolní Falce a pohřben byl v Lucemburku v kostele sv. Ducha vedle svého otce Francisca. Svůj majetek nechal v závěti rozdělit na tři díly. První díl připadl jeho dvěma bratrům Juanovi (Janovi) a Franciscovi II. (Františkovi), druhý díl jeho vlastnímu synovi Franciscu III. A třetí měli dědici vyplatit v hotových penězích klášterům augustiniánek a benediktinek ve španělské Talaveře.¹⁵

¹³ Většinou jsou o tomto rodě dohledatelné jen základní informace v přehledových příručkách. ZEDLER, J. H. *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*, Bd. 6. Halle – Leipzig : 1733. (digitalizovaná verze na <http://www.zedler-lexikon.de/>); dále také SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze : Díl třináctý, Plzeňsko a Loketsko*. Praha : 1937; Nejnovější práci o rodu Verdugo je KUBEŠ, J. *Ze Španělska až do Horního Slezska : Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*. In *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16. – 19. století) : Vztah regionu a centra na příkladu osudů a kariér šlechty* (v tisku). Historii rodu Verdugo také stručně shrnul v archivní pomůcce k rodinnému fondu Verdugo Jan Haubert. Tento fond obsahuje velké množství pramenů jak úřední povahy (Ferdinand Jan zastával funkci hejtmana žateckého kraje), tak prameny k dějinám rodu Verdugo, včetně bohatého fondu korespondence mezi jednotlivými členy tohoto rodu a mezi Verdugovými a jejich přáteli a příbuznými. HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*. Inventář. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, 1976, s. 1 – 2.

¹⁴ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 2 – 3.

¹⁵ TAMTÉŽ, s. 3.

Po menších peripetiích se veškerý majetek (ten, který rodina neztratila kvůli dluhům) nakonec opět spojil pod vlastnictvím jediné osoby. Francisco III. zemřel brzy po svém otci Guillermovi (1630), bratr Guillerma Juan opustil svět bezdětný, a tak veškeré dědictví připadlo v roce 1653 synovi třetího z bratrů Ferdinandu Janovi.¹⁶

Ferdinand Jan se narodil v roce 1635 Františku II. Verdugo a jeho ženě Anně Marii Zajícové rozené z Házmburka ovdovělé z Nagarolla. Od narození vyrůstal v Čechách a pro život v českém prostředí byl také vychováván, ostatně i jeho matka pocházela z rodu usedlého v Čechách. V roce 1656 se Ferdinand Jan oženil s dcerou Viléma Bedřicha Libštejnského z Kolovrat Maxmiliánou Apolonií.¹⁷ Jako první z Verdugů se Ferdinand Jan rozhodl prosadit v Čechách jako královský úředník (v letech 1665 – 1669 zastával místo hejtmána žateckého kraje) a správce svých venkovských panství. Naneštěstí udržet zděděný majetek pohromadě nebylo snadné, protože na něm viselo příliš mnoho dluhů, a tak musel brzy prodat statek Vintířov a krátce nato roku 1661 i Mašťov. Nehledě na tyto ztráty se mu podařilo udržet Doupov a celkově stabilizovat rodinné finance postupným splácením dluhů, i když se to neobešlo bez sáhodlouhých sporů s věřiteli. Jenže tento slibný vývoj přerušila jeho předčasná smrt 2. září 1672. I když správu majetku převzala po jeho smrti vdova Maxmiliána Apolonie rozená Libštejnská z Kolovrat, která si počínala také šikovně, nepodařilo se jí zvrátit postupný úpadek rodového majetku a už jejich syn František Julius své západočeské panství v roce 1705 definitivně ztratil.¹⁸

Nicméně vraťme se zpět k hraběti Ferdinandu Janovi, neboť hlavní téma mé práce je ohraničeno léty 1668 – 1672, tedy posledními čtyřmi roky jeho života a jeho panování na Doupově. Právě z těchto let se totiž dochovala jeho korespondence s agentem Augustinem Pichlerem. V této době vlastnili Verdugové kromě panství Doupov ještě Železnu¹⁹ u Žatce, kam se čas od času hraběcí rodina uchýlovala místo na Doupov.²⁰

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 4.

¹⁷ BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat. In BORŮVKA, V. – KRÁM, J. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha : 2000, s. 71 – 72. ISBN 80-85228-61-0.

¹⁸ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 5 – 6.

¹⁹ Panství Železná přinesla do manželství s Ferdinandem Janem Maxmiliána Apolonie rozená Libštejnská z Kolovrat. Později bylo bohužel toto panství předmětem jednoho z mnoha majetkoprávních sporů rodiny Verdugo. Minimálně do roku 1668 jim ale Železná oficiálně patřila, neboť do té doby tituloval Augustin Pichler v dopisech Ferdinanda Jana mimo jiné jako pána na Železné. HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*. s. 4; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27, Korespondence Ferdinanda Jana s Augustinem Pichlerem z roku 1668.

²⁰ Například dopis Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 23. června 1668 je adresován na Železnu. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

Své záchytné body měl Ferdinand Jan i v Praze. Vlastnil dva domy na postranním právu sv. Jiří na Malé Straně, které pravděpodobně zdědil ještě po svém strýci Guillermovi,²¹ a minimálně jeden dům na postranním právu purkrabském.²² Hrabě zde pobýval jen zřídka, většinou tak jednou do roka a ještě jen kvůli naléhavým úředním záležitostem, které musel vyřešit osobně či u příležitosti konání vinobraní na jeho vinicích. Na žádné pravidelné kontroly svých pražských majetků nejezdil, neboť v tom mohl důvěřovat svému agentovi a také zprávám od svého švagra Wolfganga Libštejského z Kolovrat.

Možná se jeho zřídkaými návštěvami Prahy vyznačovalo až toto pozdní období jeho života, postižené pochroumaným zdravím, zatímco dříve mohl jezdit do pražské metropole častěji. Spíše se klaním k názoru, že životní styl Ferdinanda Jana Verduga a těžiště jeho rezidenční sítě byly odlišné od toho, co Petr Maťa definoval jako urbanizaci české aristokracie.²³ Pro zařazení mezi „Maťovu aristokracii“ hrabě Verdugo sice splňuje kritérium vysokého původu, ale již ne kritérium majetkové a kariérní. Jeho kariéra královského úředníka vrcholila funkcí hejtmána žateckého kraje v letech 1665 - 1668, z které mu plynulo mnoho povinností, jež ho připoutávaly k jeho venkovské rezidenci. Jednou z příčin šlechtické urbanizace bylo užší zapojování do správního aparátu monarchie, v tomto případě ale zafungovalo spíše opačně. Nicméně i po skončení jeho hejtmanské služby v roce 1668 zůstával po celý rok na Doupově a do Prahy jezdil spíše výjimečně na pár měsíců. Zkrátka neměl potřebu setrvávat v centru dění ani natolik, aby nechal pořádně vyspravit alespoň jeden ze svých pražských domů, tak aby byl obyvatelný a na úrovni.²⁴

Proto bylo pro hraběte nutností vydržovat si takového spolehlivého a schopného zaměstnance, jakým byl Augustin Pichler, kterému mohl svěřit obstarání všech každodenních problémů kolem jeho pražských domů, včetně záležitostí u zdejších úřadů. Augustin jako agent hraběte Verduga měl nejenom funkci právního poradce. Kromě tohoto využíval hrabě jeho služeb i jako správce majetku, poštovního posla a zpravodaje. Všechny tyto aspekty rozeberu odděleně v jednotlivých kapitolách.

²¹ Guillermo je podle poznámek J. Lívy k edici pražské berní ruly koupil v roce 1627. LÍVA, V. *Berní rula : Pražská města*. Praha : 1949, s. 134. Zmínka o Verdugových nákupech v roce 1627 je i v práci VLČEK, P. *Umělecké památky Prahy : 3. díl, Malá strana*. Praha : 1999, s. 226. ISBN 978-80-7203-694-3.

²² Dopis Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 3. června 1670 SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

²³ MAŤA, P. Soumrak venkovských rezidencí. „Urbanizace“ české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem. In: *Opera historica 7*, České Budějovice : 1999, s. 139-162. ISBN 80-7040-331-4.

²⁴ S další generací ale přišel posun a nový pohled na věc. Jeho syn Franz Julius Verdugo již trval na tom, aby se svým životním stylem odlišil od svého otce, rád by těžiště svého zájmu, stejně jako zájmu své matky a sester, přenesl do Prahy. KUBEŠ, J. Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681-1683. *Folia historica Bohemica*, 2010, v tisku (za zapůjčení rukopisu děkuji autorovi).

III. Dochovaná korespondence

Je třeba také představit, jaké prameny jsem měla k dispozici a jakou měrou jsem schopná na základě jejich rozboru dostat svému předsevzatému cíli. Informace o působení Augustina Pichlera ve službách Ferdinanda Jana jsem čerpala z dochované korespondence mezi agentem a hrabětem z let 1668 – 1672.²⁵ Augustin pracoval jako hraběcí agent již od července 1667, ale z prvních let jeho služby bohužel dopisy nemáme.²⁶ Na každý rok připadá více jak 20 dopisů, takže máme průměrně jeden až tři dopisy na každý měsíc. S postupujícími léty četnost dopisů klesá, a to spíše z nedbalosti při jejich ukládání do rodinného archivu, než z nedostatku témat k řešení. Mezi jednotlivými dopisy se totiž začínají od roku 1671 objevovat znatelné obsahové mezery a dopisy na sebe přestávají tematicky navazovat.

Jako bonus se v kartonech s korespondencí Ferdinanda Jana objevily i dopisy, které se sice také převážně věnovaly záležitostem hraběte, ale které agent adresoval hraběcímu sekretáři Pavlu Manitzerovi. Mají přeci jen jiný charakter a ukazuje se v nich trochu jiná Augustinova tvář než v těch oficiálních dopisech určených přímo pro hraběte. Těchto dopisů připadá na každý rok průměrně kolem pěti. Ale tím pořád ještě není obsah kartonů s hraběcí korespondencí kompletní. Vedle dopisů psaných Augustinovou rukou jsou v nich totiž uloženy i koncepty dopisů, které odesílal hrabě z Doupova svému agentovi. I z těchto několika málo exemplářů se dá pár užitečných informací vyčíst. Pro srovnání jsem měla možnost nahlédnout i do účtů Augustina Pichlera, kterými se vykazoval hraběti, a doplnit tak informace získané z dopisů.²⁷

Dopisy, jejichž autorem je Augustin, jsou psané německou novogotickou kurzívou a slova cizího původu, převážně latinského, jsou psána humanistickým písmem.²⁸ Rukopis je to poměrně dobře čitelný. Latinská slova, případně slova s latinským základem a poněkud koncovkou (například slovesa „*vidimiren*“, „*conferiren*“, „*tractiren*“, „*procuriren*“ apod.) se

²⁵ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

²⁶ Doporučení sepsané Ferdinandem Janem z 9. prosince 1670. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

²⁷ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24, účty Ferdinanda Jana Verduga z let 1654 – 1672; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36, účty Augustina Pichlera z let 1672 – 1687.

²⁸ Pokud budu používat doslovné citace z těchto dopisů, budu u slov zachovávat pravopis, používaný pisatelem, tedy nikoli přepisovat je podle jejich zvukové podoby, či současných gramatických pravidel. Velká písmena budu psát vždy u vlastních názvu osob či míst a na začátku věty, bez ohledu na to, jak je sám autor textu používá. Stejně tak i interpunkci budu psát podle současné gramatiky. Zkratky, které se v textu objevují často, jako například „*Grafl. Gnd.*“ pro „*gräfliche gnaden*“ či „*od*“ pro „*oder*“ apod. budu automaticky rozepisovat. Ostatní zkratky, které se v textu nevyskytují tak často a nejsem si jistá jejich správným zněním, budu rozepisovat do hranatých závorek. Stejně tak při přepisu špatně čitelných slov použiji hranatých závorek.

vyskytují hlavně jako součást právnické terminologie. Kromě latiny a němčiny se ještě v dopisech občas objeví výraz ve francouzštině, také psaný humanistickým písmem. Pro zjednodušení používá Augustin několik zkratk, především u slov, která se v textu často opakují. Například při oslovování hraběte a hraběnky zkracuje slovní spojení „*gräfliche gnaden*“ na pouhé „*gräfl. gnd.*“. Většinu zkratk označuje buď tečkou, nebo dvojtečkou za slovem. Některé zkratky ale nechává bez označení interpunkcí. Například slova končící na *-der* o dvě poslední písmena zkracuje a zakončuje je kličkou pod řádek a zpět nahoru, takže místo „*oder*“ píše „*od*“ a místo „*wider*“ zase „*wid*“. Podobnou kličkou zakončuje i jiné zkratky („*gehor*“ místo „*gehorsamb*“ apod.). Dále se v textu objevují drobné pravopisné anomálie ve srovnání se současnou němčinou, třeba časté zaměňování písmen „*d*“ a „*t*“ jako je tomu ve slově „*tachwerk*“ (podle současných pravidel „*Dachwerk*“). V některých slovech píše za písmenem „*m*“ dnes nepoužívané „*b*“ („*gehorsamber*“, „*umb*“, „*sambtlich*“). Kromě těchto zkratk se v textu vyskytují ještě různá označení měnových, hmotnostních a jiných jednotek jako „*f*“ pro zlaté, „*xr*“ pro krejčary, „*sß*“ pro kopy grošů, „*Rdl*“ pro říšské tolary atd.

Struktura textů odpovídá přesně oficiálnímu stylu tvoření dopisů v době baroka se všemi náležitostmi, které k tomu patří. Existovaly speciální teorie psaní dopisů, které přesně definovaly, jak má být dopis členěn a jaký vyjadřovací styl má být použit. Například čím oficiálnější vztah dopisovatelů byl, tím vyšší a komplikovanější musel být i styl psaní.²⁹ Augustinu Pichlerovi samozřejmě záleželo na tom, aby se dopisy před svým pánem prezentoval co nejlépe, tudíž si dával záležet, aby všechna pravidla správné stylistiky a struktury dopisů důsledně dodržel. Dopisy mají zhruba toto členění: Začínají uctivým oslovením, ze kterého je patrný vztah pisatele k adresátovi (zda je podřízený, spíše přátelský, či naopak nadřazený). Forma oslovení se příliš nemění, většinou vypadá zhruba takto: „*Hoch und wolgeborner graff, gnädig gebittender herr herr*“. Na úvod agent hraběte ujišťuje, že poslední dopis od něj dorazil v pořádku stejně jako všechny přílohy, které podle instrukcí doručil potřebným osobám. Následuje hlavní text, kde referuje o situaci hraběcích záležitostech, o krocích, které v těchto věcech podnikl a chystá se podniknout, a žádá o další instrukce. Občas připojí nějaké informace o svých soukromých záležitostech, většinou spojené s nějakou prosbou. Na závěr dopisu se vždy nechá uctivě poroučet hraběti i jeho rodině a často připojí i nějaké přání dobrého zdraví, boží milosti a pod. Závěrečné formulky často obměňuje, nicméně jejich význam se nemění. Používá například větu: „*Warmit schliesslich euer gnädige*

²⁹ Heslo Brief. In: *Encyklopädie der Neuzeit* 2, Stuttgart/Weimar : 2005, s. 406-417. ISBN 978-3-476-01935-6.

dero frawen gemahlin und jungen herschafft zu bestendigen göttlichen gnaden schuz deren gesambten gräflichen hulden und gnaden aber mich gehorsamb befehle“ nebo: „*Warmit letstlich Ihro gnädige frawen grafın und jungen herschafft mich gehorsamb recommendire dieselbe sambtlich zu beharrlichen starken gnaden schuz gottes empfehlen verbleibe“*. Konečně je na řadě velice zdobný podpis plný kliček, doprovázený slovy „*gehorsamber trewer diener“*. Nemůže chybět ani lokace (v našem případě většinou „*Prag“*) a datace, která má vždy stejný tvar, a sice: číslo dne (vždy arabskou číslicí s tečkou), měsíc (Název měsíce je vždy latinsky, většinou zkrácen buď již zmiňovanou kličkou, či zakončením písmeny „-ij“). Specifické případy zkratk představují měsíce září, říjen, listopad a prosinec, jejichž zápis si agent zjednodušuje pomocí číslovek na „*7bris“*, „*8bris“*, „*9bris“* a „*Xbris“*. Takové zkratky měsíců se běžně používaly.) a rok (Že se jedná o druhé tisíciletí naznačuje pisatel vodorovnou čarou nad trojmístným označením roku. Vyjádřit tisíce místo číslovkou „1“ vodorovnou čárkou bylo ostatně běžné nejen v letopočtech.).

Zajímavé je porovnat dopisy určené hraběti a sekretáři. Z toho je patrné, že při sepisování oficiální korespondence záleželo nejen na vnitřní struktuře, ale také na vnější podobě listů. Dopisy psané pro sekretáře jsou za prvé méně úpravné a za druhé jsou úplně jinak členěné. Zatímco listy pro hraběte popisuje Augustin na délku odshora dolů, list pro Pavla Manitzera je většinou popisován na šířku postupně po polovinách. Jinak korespondence se sekretářem obsahuje všechny výše popsané složky barokního dopisu: oslovení, potvrzení o přijetí předchozích dopisů, vlastní sdělení a na závěr uctivé rozloučení, včetně pozdravů pro hraběte a jeho rodinu a podpis s datací. Mají ovšem trochu jiný charakter, daný vztahem, který váže agenta k sekretáři. Z dopisů je patrné, že Augustin s Pavlem Manitzerem se stýkali na méně oficiální úrovni, spíše více přátelské i když stále uctivé. Pavel Manitzer nebyl urozeného původu stejně jako Augustin, proto odpadají některé prvky nezbytné při oslovování šlechtického adresáta. Např. v oslovení nenajdeme ono „*herr herr“* určené pro hraběte, ale pouhé „*Edl ehrenvest sonders vielgeehrter herr Paul“* Dopisy uzavírají dosti podobná rozloučení jako v hraběcí korespondenci: „*Warmit schliesßlich neben begrüesßung seiner liebsten, demselben sambt ihr und dem hannßl in keller zu göttlichen schuz und mich beharrlichen fauor empfehle verbleibent...*“ O tom, jak se lišily obsahově, se ještě zmíním v dalších kapitolách.

Měla jsem k dispozici celkem reprezentativní vzorek korespondence co do kvantity, i do kvality. Díky četnosti dopisů jsem mohla sledovat, jak se jednotlivé záležitosti alespoň v prvních dvou letech vyvíjejí skoro krok po kroku. Zprávy na sebe navazují a vznikají rychle za sebou, neboť čím naléhavější situace v Praze nastala, tím častěji si agent musel od

Ferdinanda Jana vyžádat přesnější instrukce. Většina informací vyčtených z dopisů se sice týkala primárně hraběcích záležitostí, ale nejednou se do dopisů vloudila i zpráva o agentově soukromém životě, tím spíš, pokud byl dopis adresován sekretáři a ne přímo hraběti, takže alespoň matný obrázek o osobě agenta si udělat můžeme. Minimálně o jeho agentských povinnostech se z korespondence dozvíme dost informací, a kde to půjde, doplníme je i detaily z jeho osobního života.

IV. Augustin Pichler ve službě u Ferdinanda Jana

Rodina Pichlerů sloužila u Verdugů po několik generací. Už otec Augustina Pichlera měl za úkol pořádání a obstarávání některých písemností tohoto hraběcího rodu.³⁰ Kromě toho můžeme narazit na i na další zaměstnance, kteří nesli jméno Pichler, když projdeme inventář rodinného archivu Verdugo.³¹ Vazba Pichlerů na panstvo na Doupově nebyla jen pracovní, ale jednalo se o vztah založený na tradici. Augustinova matka se snažila tento vztah pěstovat i po smrti svého manžela a je třeba říci, že se jí to dařilo, neboť i hrabě jí vycházel vstříc. Několikrát žádala Ferdinanda Jana o laskavou výpomoc, když byla ve finančních nesnázích, a skutečně byly její prosby i vyslyšeny. Zdá se, že dokonce bydlela v jednom z domů na Malé Straně, který patřil hraběti. I ona na oplátku vykonávala pro hraběte drobné služby, takže styk mezi rodinou Verdugů a Pichlerů bych nazvala pragmaticko – tradičním (ve smyslu, že navazoval na staré rodinné vazby a pokračoval v této tradici nejen na základě schopností jednotlivců, ale i jako pokračování osvědčené oboustranné spolupráce).

I Augustin tedy pokračoval v úřednické dráze, kterou vytyčil už jeho otec (a možná i další předkové, jenže o tom se můžu pouze dohadovat, protože nemám k dispozici žádná data o genealogii Pichlerů). Detailů o jeho vlastní osobě máme také málo. Víme, že měl minimálně jednoho bratra, byl zhruba dvakrát ženatý (viz kapitola o soukromí) a bydlel v Praze, stejně jako jeho rodiče. Jeho profesní způsobilost k vykonávání funkce agenta hraběte Ferdinanda Jana je nám také více méně zatajena. Jistě víme, že pracoval jako účetní české dvorské komory na oddělení pro pivní a solnou daň,³² k čemuž jistě musel mít alespoň částečné vysokoškolské vzdělání. Bez splnění této podmínky nebylo prakticky možné vykonávat úřednickou službu, nejen v dvorských institucích. Také kvůli činnosti, kterou vykonával pro hraběte, bylo potřeba, aby měl alespoň základní právnické vědomosti a byl sběhlý v náležitostech vedení sporů.

Jeho hlavní úkolem ve funkci hraběcího agenta bylo vyřizovat veškerou agendu související s vedením sporů, povětšinou sporů o majetek, k čemuž mohl krásně využívat svého místa v české dvorské komoře a z něho vyplývajících kontaktů na úředníky nejen komorníci, ale i z ostatních dvorských či zemských institucí, se kterými přicházel do styku. O detailech jeho kariérního postupu se můžeme také jen dohadovat. Jisté je, že ve sledovaném období, tedy

³⁰ Dopis Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 28. února 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

³¹ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*.

³² V doporučení z 9. prosince 1670, kde Ferdinand Jan potvrzuje agentovy kvality, se zmiňuje o jeho hlavním povolání jako o „*buchhalter bey dem königlichen trunksteure und saltzgefell amt im königreich böhaimb*“. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

v letech 1668 – 1672, vykonával Augustin Pichler dvě zaměstnání současně – funkci hraběcího agenta a účetního dvorské komory. Otázka je, kterou službu nastoupil dříve. Agentem Ferdinanda Jana Verdugo se Augustin stal 29. července 1667, zřejmě po tom, co zemřel jeho předchůdce Lukáš Pichler³³ Řekla bych, že se očekávalo, že bude Augustin pokračovat v práci pro hraběte, kterou započal jeho předek. Nemohl na místo agenta nastoupit hned jak dosáhl patřičného vzdělání, neboť toto místo bylo obsazené. Domnívám se proto, že se nejprve nechal zaměstnat jako úředník dvorské komory a teprve po smrti Lukáše Pichlera přijal i službu u hraběte, obdařen několika lety zkušeností s byrokratickými fungováním ústředních institucí.

I potom se nechal primárně oslovovat jako účetní dvorské komory. Byl to titul, který charakterizoval jeho společenský status. Titul, který tento žádaný sociální status vytvářel. I služba u hraběte byla otázkou společenské prestiže, ale spíše symbolické. Mnohem hodnotnější prestiž si získal svými schopnostmi, protože od těch se mohl dál odvíjet jeho společenský postup. Ostatně doba pomalu šla od udělování poct na základě symbolického kapitálu tvořeného tradicí a urozeností k poctám zaslouženým vlastními schopnostmi jedince. Nastává doba nové úřednické šlechty. Na primární význam jeho účetní kariéry ukazuje i doporučení Ferdinanda Jana, kterým chválí kvality svého agenta.³⁴ Nejenže se v první řadě zmiňuje o Augustinovi jako o komorním úředníkovi, a potom teprve začíná vypočítávat jeho zásluhy jako agenta, ale také je třeba si všimnout, které zásluhy zmiňuje. Nevyzdvihuje přednostně oddanost a věrnost, ctnosti, které se byly vyžadovány pro službu u šlechty, ale jeho faktickou schopnost vyřizovat úřední záležitosti a vést uspokojivě a bezchybně finance.³⁵ Je tedy vidět, že stále bylo výhodné mít ve vyšších společenských kruzích zastávce a patrona, ale ne příliš prozřetelné spolehnout se jenom na tyto kontakty.

Navíc je možné, že podobnou službu Pichler vykonával i pro další šlechtice. V dopisech žádného nejmenuje konkrétně, ale rád podarovává své patrony v Praze lahůdkami, jako byly křepelky či kvíčaly, zaslané z Doupova.³⁶ Jaká byla identita těchto patronů, ve svých dopisech neprozrazuje a už vůbec neodkrývá, jaký styk s nimi udržoval. Podle výběru tak exkluzivního labužnického daru se dá usuzovat, že se jednalo o pány z vyšší společnosti. Pravděpodobně mohl i pro ně vyřizovat právní agendu. Nemuselo se jednat o služby stejného rozsahu,

³³ O něm jako o agentovi jsou v rodinném archivu Verdugo doklady ještě z roku 1665, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 403, kart. 33, korespondence Maxmiliány Apolonie Verdugo s Lukášem Pichlerem z roku 1665.

³⁴ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

³⁵ List Augustína Pichlera Ferdinandu Janovi z 9. prosince 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

³⁶ Dopis Pavlu Manitzerovi z 10. prosince 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

jaké vykonával pro Ferdinanda Jana. Mohl jim být nápomocen službami dílčími, spíš jednorázové charakteru.³⁷ Ale já se spíš přikláním k názoru, že dobrý vztah s těmito patrony udržoval Pichler v zájmu hraběte a jeho jménem. V jiném dopise z 11. srpna roku 1668 připomíná hraběti, že už dlouho nikomu z místouředníků desek zemských neposlal zvěřinu. Jak je vidět, nestačilo jen dodávat včas a v pořádku veškerou dokumentaci k jednání rady a čekat. Mnohem jistější bylo pojistit si celou záležitost drobným úplatkem. A opravdu se to vyplatilo. Už v září toho samého roku dorazil do Prahy z Doupova jelen, kterého Augustin předal místosudímu úřadu desek zemských Kašparu Maxmiliánu Bechyně z Lažan,³⁸ a ten jako poděkování za darovanou zvěřinu slíbil, že se vynasnaží popohnat záležitost, která už delší dobu beze změny leží u desek zemských.³⁹ Navíc se nikdy ani slovem nezmínil o službě u jiného šlechtice, jak to dělal agent Jeronýma Colloreda Jan Oktavián Sachs, takže zřejmě více než tato dvě zaměstnání, agentské místo u Ferdinanda Jana Verduga a místo účetního dvorské komory, nezastával.

Nemám k dispozici žádné instrukce od hraběte pro Augustina Pichlera. Následující řádky nebudou tedy přesnou charakteristikou funkce hraběcího agenta, ale spíše pokusem o vykreslení co nejdetailnějšího a pokud možno nejvěrnějšího obrazu agenta, na základě informací a popisů situací obsažených v dopisech.

³⁷ I o agentovi Jeronýma Colloreda zjistila Lenka Mrašáková, že poskytoval své služby několika šlechticům. současně. MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 119.

³⁸ BURDOVÁ, L. Úřad desek zemských..., s. 329.

³⁹ List Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 23. září 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

V. Agentovy právní úkoly

V.1 Byrokratizace soudnictví a zrození právních agentů

Před vydáním obnoveného zřízení se české zemské soudnictví řídilo spíše obyčejovým či tzv. nálezovým právem, než právem kodifikovaným v zákonících. Nebylo proto potřeba, aby měl advokát zvláštní právní vzdělání. Navíc ne vždy bylo nutné, aby se strana nechala zastupovat právníkem, už proto, že vždy musel být jednání přítomen osobně představitel každé strany sporu.⁴⁰

Nové zemské zřízení z roku 1627⁴¹ ale právní systém v českých zemích trochu pozměnilo. Nejvíce postihly změny tzv. právo „ústavní“ a právo „správní“ či „procesní“ (i když tuto terminologii bychom v dobové literatuře 17. století nenašli). Především ztratilo svou platnost obyčejové právo a ani zemský soud již nadále neměl být tvůrcem práva nálezového. Zákony měl v budoucnu tvořit až na výjimky panovník.⁴²

Samotný soudní proces již nadále neprobíhal ústně, ale vše se odehrávalo formou přípisů a písemných podání. Dokonce ani svědky nevyslychal soudce osobně, ale rozhodoval na základě jejich písemných výpovědí.⁴³ Všechny kroky, které strany vykonaly, musely být provedeny na papíře a odevzdány na správných místech, ve správný čas a v bezchybné podobě. Pokud nějakou náležitost strana nesplnila přesně, mohla toho protistrana využít a spor kontumačně vyhrát. Bylo proto nezbytné dokonale se v procesních záležitostech orientovat, aby si účastník sporu vlastní neznalostí a neschopností nepřivodil prohru. A zde vstupují na scénu noví advokáti sběhlí v zákonech jako nezbytní zástupci v soudních přích. Například instrukce apelačního soudu z roku 1644 přímo nařizuje, aby každé podání bylo spolupodepsáno advokátem, a podobně se zachovaly i ostatní soudy. Právníci ve státních službách měli od roku 1627 povinnost složit služební přísahu a patřičně se zaregistrovat. Od roku 1652 (1654 na Moravě) platilo, že jmenuje advokáty král, a byl stanoven přesný počet

⁴⁰ K vývoji českého práva obecně MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha : 1995. ISBN 80-85903-01-6. Detailněji o dějinách práva procesního MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*. Praha : 1967; KADLECOVÁ, M. *České a moravské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha : 2005. ISBN 80-868ž1-83-X. K historii advokacie KLABOUCH, J. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*. Praha : 1958.

⁴¹ *Obnovené Právo a Zřízení Zemské Dědjčného Králowstwj Cžeského*. Praha : 1627 (digitalizovaná verze dostupná na <http://kramerius.mzk.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1117>).

⁴² MALÝ, K. *České právo v minulosti*, s. 127.

⁴³ Předvolaný svědek byl vyslychán úřadem zemských desek a strany pouze předložily otázky, které by chtěly svědkovi prostřednictvím úřadu položit. Příslušník šlechtického stavu mohl podávat svědectví písemně, samozřejmě potvrzené vlastní pečeti, pokud se spor netýkal cti, hrdla nebo zemských statků. MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*. Praha : 1967, s. 236 – 238.

právníků v jednotlivých státních institucích.⁴⁴ Vedle vlastních advokátů působili v advokacii ještě tzv. agenti, kteří neměli tak vysoké právní vzdělání a starali se jen o agendu a řešení jednoduchých nesporných záležitostí.⁴⁵

Právníci a agenti ovšem nepůsobili jen ve státních službách. Vlastní advokáty mohl zaměstnávat i šlechtic. Taková služba byla výhodná pro obě strany, protože šlechtic tím získal osobního poradce v právních záležitostech a advokát si odnesl ze svazku se šlechtickým zaměstnavatelem profesní zkušenosti a reference pro postup do státních služeb. Pokud už nebyl ve státní instituci zaměstnán a nebral službu u šlechtice jen jako vedlejší zaměstnání.⁴⁶

Rozdílná způsobilost advokátů a „pouhých“ agentů k provádění právních úkonů se rozlišovala i v případech, že si je najal do svých služeb šlechtic. Například hrabě Ferdinand Jan Verdugo zaměstnával (resp. využíval jeho služeb) současně právníka Matyáše Maxmiliána Machta z Löwenmachtu kvůli složitějším právním úkonům a vedle něho ještě agenta Augustina Pichlera v Praze a jednoho agenta ve Vídni.⁴⁷ V čem tedy spočívala práce právního agenta, konkrétně Augustina Pichlera, a jak se lišily jeho úkoly od úkolů právního poradce?

V.2 Augustin Pichler ve víru hraběcích sporů

Předkové zanechali Ferdinandu Janovi ne jedno, ale několik drobnějších panství. Bohužel s nimi zdědil i spousty dluhů, které musel po celý svůj život splácet. Cenou za vyvedení rodiny z finanční krize byla ztráta většiny zděděných statků. Roku 1655 byl pánem na Doupově, který mu přenechal jeho otec, i na Mašťově, který na něj přešel z jeho strýce Jana. Již roku 1661 byl ale nucen pod nátlakem svých věřitelů prodat Mašťov Janovi z Golzu. Ani po tomto zákroku nebyl všem dluhům konec. Celou dochovanou korespondencí s Augustinem Pichlerem se táhne současně několik soudních pří s věřiteli ohledně majetku a dluhů rodu Verdugo, které započali už předkové Ferdinanda Jana.⁴⁸ Asi nejvýraznějším sporem, který se skutečně řeší po celých sledovaných pět let, byl ten, který Ferdinand Jan vedl se sestrami z rodu Rutgerts, resp. s jejich dědici. Kořeny měl tento spor v testamentu jeho strýce Guillerma Verduga, ve kterém zmiňovaným sestrám odkazoval peníze. Stejný rozsah měla i pře s členy rodu z Házmburka, od jejichž předka Jaroslava z Házmburka si Guillermo půjčil

⁴⁴ Numerus clausus byl stanoven takto: dvorská kancelář měla k dispozici 12 + 6 prokurátorů, pražské soudy s působností pro celé království 12 + 18 prokurátorů a nejvyšším soudům moravským připadlo 12 prokurátorů. KLABOUC, J. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*, s. 28.

⁴⁵ KLABOUC, J. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*, s. 28.

⁴⁶ DAVID, J. „Alles von Rechts wegen“ : Sonda do právního života na Moravě v polovině 17. století. *ČMM 127*, 2008, s. 15 - 21. ISSN 0323-052X.

⁴⁷ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*.

⁴⁸ TAMTĚŽ, s. 4.

ve 30. letech 17. století peníze⁴⁹ a kteroužto pohledávku zřejmě vymáhala ještě v roce 1668 vdova po některém z Házmburků.⁵⁰ Věřitelé své pohledávky často předávali svým vlastním věřitelům, takže se některé spory ještě dále větvily a přibývaly do nich další účastníci. A tak vedle házmburské pohledávky musel Ferdinand Jan v té samé době řešit pohledávku michnovskou⁵¹ a další. Kromě toho přinesla jeho manželka Maxmiliána Apolonie do manželství panství Železnou a Veletice u Žatce, jenže i tyto majetky se staly předmětem sporů. Maxmiliána Apolonie rozená Libštejnská z Kolovrat měla dva bratry, Jaroslava Julia a Wolfganga, kteří si také dělali nárok na dědictví po svém otci a žádali, resp. Jaroslav Julius žádal, spravedlivé dědické vyrovnání. Po několika letech soudních při připadl nakonec statek Železná nejstaršímu ze sourozenců Jaroslavu Juliovi.⁵² Právě kvůli tak četným a rozsáhlým, několik let se táhnoucím sporům potřeboval hrabě Ferdinand Jan spolehlivého a schopného úředníka, který se dokázal orientovat v procesním právu a zajistil, že všechny náležitosti kolem jednotlivých úředních podání budou vyřízeny správně a včas.

Většina soudních při se v 17. století (do dnešních dnů se soudní praxe v tomto nijak zvlášť nezměnila) protáhla i na několik let. Soudní řízení mělo přesně daná obecná pravidla a jasně určené kroky, podle kterých bylo třeba postupovat. Od vydání Obnoveného zřízení zemského⁵³ a dalších zákoníků a instrukcí bylo dáno, že celé řízení při zemském soudu musí probíhat v písemné podobě. Pouze u samotného soudního přelíčení, které probíhalo ústně, měli být přítomni zástupci obou znesvářených stran.⁵⁴ Tím, že se jednotlivé kroky v soudním řízení nevyřizovaly osobně na počkání, ale na dálku písemnou formou, stávalo se, že většinu času z doby trvání jednoho procesu vyplnilo čekání mezi jeho fázemi, až úředníci při úřadu desek zemských vyřídí všechny náležitosti, až protistrana sepíše svou reakci apod.

V zájmu každého ve při setrvávajícího šlechtice samozřejmě bylo každý spor uzavřít co nejrychleji. To platí dvojnásob pro Ferdinanda Jana Verdugo, který vedl vždy několik sporů

⁴⁹ Bližší informace o sporech se sestrami Contrerasovými lze nalézt v NA Praha, SM, sign. V 6/1, kart. 2455 a v NA Praha, SM, sign. V 6/5, kart. 2456. Ke sporům s Házmburky viz NA Praha, SM, sign. V 6/3, kart. 2456.

⁵⁰ O sporu s vdovou z Házmburka jsou stopy v dopisech Pichlera Ferdinandu Janovi z roku 1668 – 1669. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁵¹ Například dopisy Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 30. prosince 1668, 15. září 1669 a 3. června 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁵² Asi nejobsáhlejší a nejkompexnější práce o rodu pánů z Kolovrat napsal BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat. In BORŮVKA, V. – KRÁM, J. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha : 2000, s. 71 – 72. ISBN 80-85228-61-0. Doklady o tom, jak se Maxmiliána soudila se svými bratry, jsou i v korespondenci. Dopis Pichlera Ferdinandu Janovi z 11. listopadu 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 403, kart. 33, korespondence Maxmiliány Apolonie Verdugo s Lukášem Pichlerem z roku 1665.

⁵³ *Obnovené Právo a Zřízení Zemské Dědčného Králowstwj Českého*.

⁵⁴ MALÝ, K. *České právo v minulosti*, s. 127.

současně a byl rád, když mu jedna starost odpadla a mohl se soustředit na záležitosti ostatní.⁵⁵ Nehledě na to, že každé soudní řízení stálo obě strany nemalé sumy, neboť všechny úkony, které úředníci zemských desek prováděli, byly zvláště zpoplatněny. Za každý úřednický krok byla přesně stanovena taxa.⁵⁶

Ačkoli měli úředníci nařízeno projednávat spisy v tom pořadí, v jakém byly podány, existovaly výjimky, které se řešily přednostně. Tak například veškeré přípisy od správních úřadů, dvora či místodržitelství se dostaly na pořad jednání dříve podobně jako všechny případy, u kterých existovalo nebezpečí z prodlení: hypotéky, kridy, záležitosti vdovské a sirotčí.⁵⁷ Ani po vyčerpání těchto instrukcemi povolených výjimek neprojednávali úředníci za všech okolností podání ve spravedlivém pořadí. Když chtěl někdo svou záležitost urychlit, neškodilo pojistit si její brzké projednávání u samotných úředníků. Každý šlechtic měl sít přátel, ať už těch bližších či pouze formálních (nebo-li určitý vztahový kapitál, jak by to nazval Petr Maťa inspirovaný „bourdieuvskou teorií jednání“⁵⁸), kterou využíval právě kvůli takovýmto účelům. Když potřeboval přímluvu u některého z úřadů, když potřeboval uspíšit jednání či dokonce zajistit, aby jednání vyšlo v jeho prospěch, byli tady jeho vlivní „přátelé“, s nimiž udržoval léta kontakty a kterým se stačilo pouze připomenout a poprosit o přátelskou výpomoc.

Takové udržování kontaktů obnášelo pravidelnou korespondenci a občasný dar v podobě zvěřiny či vína z vlastní vinice. Fungovaly zde stejné vztahy jako mezi patronem šlechtického původu a chráněncem nešlechticem (viz kapitola Agent Augustin Pichler ve službě u Ferdinanda Jana). Rozhodně nestačilo jen odeslat akta k úřadu a čekat. Proto tu byl agent Pichler, aby všechna podání, která učinili buď aktivní Verdugovi advokáti, nebo on sám po poradě s nimi, sledoval a včas informoval hraběte, v jakém se jednotlivá podání u desek zemských nacházejí stavu, a popoháněl je všemi možnými pákami. Jednou připomínal hraběti, že už dlouho menším úředníkům neposílal jako pozornost zvěřinu.⁵⁹ Jindy zase pouze oznamuje, že záležitost urgoval nebo že se chystá připomenout svým známým úředníkům, aby se věc řešila. Takhle kontroloval nejenom ty části řízení, jejichž řešení právě leželo u úřadu zemských desek v Praze, ale také všechna podání, která se měla řešit u české dvorské

⁵⁵ V počtu současně vedených sporů nebyl v šlechtickém prostředí rozhodně výjimkou. Pro příklad, i když pravda poněkud atypický, bych uvedla hraběte Františka Antonína Šporka. Viz PREISS, P. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Praha : 1981.

⁵⁶ BURDOVÁ, L. Úřad desek zemských. In *Sborník archivních prací* 36, 1986, s. 305 - 306. ISSN 0036-5246.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 288.

⁵⁸ BOURDIEU, P. *Teorie jednání*. Praha : 1998. ISBN 80-7184-518-3; MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha : 2004. ISBN 80-7106-312-6.

⁵⁹ Dopis Pichlera Ferdinandu Janovi z 23. září 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

kanceláře⁶⁰ ve Vídni. V případě záležitostí vídeňských psal nejen tamnímu Verdugovu agentu Sebastianu Schottovi, ale také vlastním úředníkům nejvyšší dvorské kanceláře.⁶¹

Ano, agent Augustin Pichler nebyl jediným agentem, který se činil v záležitostech Verdugových právních sporů. Advokátů, kteří pracovali pro Ferdinanda Jana, bylo několik, měli různé pravomoce a byly jim určeny různé úkoly podle jejich fundovanosti. Alespoň v letech 1668 – 1672 radili v Praze hraběti v těch nejsložitějších otázkách a navrhovali základní taktiku vedení daného sporu minimálně dva studovaní právníci. Byli to Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu, který zároveň jako své hlavní povolání vykonával funkci kancléře Starého Města pražského,⁶² a Sebastian František Pauer, který působil jako prokurátor u zemského soudu.⁶³ Tito dva odborní poradci nebyli zřejmě přímými zaměstnanci hraběte, jejich vztah nebyl nijak smluvně ošetřen a nedostávali pevný pravidelný plat. Zřejmě jejich služeb hrabě využil, jen pokud to bylo potřeba, a zapláceno dostávali za jednotlivé úkony.

Zcela jiný vztah k hraběti jako zaměstnavateli měl Augustin Pichler. Ten naopak byl ve službě po celý rok a navíc měl slíbenou pevnou mzdu 24 zlatých ročně.⁶⁴ K jeho konkrétním úkolům právního agenta se vrátím později. Jiného agenta zaměstnával Ferdinand Jan i ve Vídni. Jmenoval se Sebastian Schott a plnil podobnou funkci jako Augustin, jenže ve vídeňském prostředí.⁶⁵ Vzhledem k tomu, že Ferdinand Jan neměl v hlavním městě monarchie žádné majetky, které by bylo třeba spravovat, odpadlo Schottovi několik povinností, které zaměstnávaly Augustina, a zůstaly mu pouze úkoly právníckého řádu a funkce informátora. Neměla jsem možnost dočíst z jeho dopisů, o čem přesně hraběte informoval. Zřejmě ale

⁶⁰ Jednou z dalších novot, kterou do systému českého soudnictví přispěly pobělohorské správní reformy, bylo zavedení královského dozoru nad rozhodnutími zemského soudu. Do té doby platil zemský soud pro šlechtické právo za první a poslední instanci. Od roku 1627 byla zavedena tzv. revize vadných rozhodnutí zemského soudu, což znamenalo, že české zemské soudnictví spadalo pod českou dvorskou kancelář, která měla od té doby na starosti i vyřizování všech revizí a stala se tak nejvyšší soudní instancí pro soudnictví zemí Koruny české. MALÝ, K. *České právo v minulosti*.

⁶¹ O kontrole pražských řízení například Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 8. září 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27. O vídeňských záležitostech referuje agent hraběti například v dopisech z 11. listopadu 1668, 11. července 1669 či 22. září 1670, TAMTÉŽ.

⁶² Tento vysoce vzdělaný právník pocházel z rodu, kde byla kariéra v advokacii tradicí. On sám vystudoval nejen pražskou právní fakultu, ale byl zapsán i na univerzitě v Lovani. Dá se předpokládat, že to byl velice kvalitní právník. Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Sběrka matrik, sign. M 12, fol. 0056r, Nomina studiosorum facultatis iuridicae universitatis Pragensis (1638-1762); WILS, J. *Les étudiants des Régions comprises dans la naion germanique a l'université de Louvain (1642 – 1776)*. Louvain : 1909, s. 99; Viz také MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti : I. díl*. Praha : 2008, s. 594. ISBN 978-80-257-0027-3.

⁶³ O Sebastianu Pauerovi viz například Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 16. března 1668, 24. března 1669, 2. června 1669, či 1. září 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁶⁴ Kvitanice z 29. února 1671, 9. května 1669, 9. června 1668 a 2. března 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁶⁵ HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*.

podával zprávy především o dění u dvora a událostech politického rázu, neboť k těmto informacím měl v centru monarchie snadný přístup. Schottem zprostředkované informace se mohly krýt s těmi, které zasílal na Doupov Pichler (viz kapitola Agent jako poštovní posel). Ostatně sám Pichler uznával, že jím zasílané novinky se mohly k hraběti dostat dříve z jiného směru.⁶⁶ To mohlo být pro hraběte výhodné, protože v případě, že data informátorů pocházela z odlišných zdrojů, mohl Ferdinand Jan jejich srovnáním získat přesnější povědomí o situaci v monarchii a v Evropě.⁶⁷ Kromě těchto stabilních zaměstnanců či poradců se hrabě čas od času obracel i na své známé na postech zemských úředníků, případně využíval kontaktů svých zaměstnanců.

Tito hraběcí zaměstnanci a pomocníci, někteří dlouhodobí, někteří jednorázoví, byli s hrabětem svázáni na různých úrovních a jejich funkce a úkoly na sebe nejen logicky navazovaly, ale také se výrazně prolínaly. Všichni tito agenti, právní poradci a aktivní advokáti tvořili propracovanou síť, která měla pokrýt vyřízení veškerých soudních pohledávek hraběte. Nejenže byli všichni v kontaktu s hrabětem, ale o stavu jednotlivých záležitostí se informovali i navzájem. Každý měl sice své vlastní instrukce a úkoly, ale ty většinou úzce souvisely s úkoly ostatních, a proto bylo nutné vědět, jak se s nimi ostatní vypořádali. Často se scházeli a společně se o dalším postupu radili. Z tohoto sdělení by nemělo vyplynout, že měl Augustin mezi všemi těmi právníky nějaké významnější či rovnocenné postavení. Vzhledem ke své odborné způsobilosti Pichler naopak většinou vyhledal Machta či Pauera, aby se s nimi poradil a zkonzultoval rozkazy od hraběte. Ani vůči hraběti nevystupoval jako suverénní právník, nejednal svévolně podle svých názorů, ale podle hraběcích instrukcí. Pokud se mělo něco udát jinak, než jak hrabě nakázal, tak jediné po poradě s těmito spolehlivými odborníky.⁶⁸

⁶⁶ „*Neue anderß nichtß alß daß, wie Euer Gnaden ohne zweifl etwa andersther vernommen werden haben, der jüngst geborne junge erzherzog wider gestorben...*“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 22. ledna 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁶⁷ Ani tato několikastupňová informátorská soustava nebyla v tehdejším šlechtickém prostředí výjimkou. Pokud chtěl být člověk v obraze, bylo nutné v době teprve se rozvíjející sítě novin zajistit si i další zdroje informací. Tyto zdroje byly logicky často ovlivněny subjektivním pohledem na věc, tudíž nemohly zaručit, že získané informace budou stoprocentně pravdivé a plnohodnotné. Proto čím více, tím lépe. Podobným způsobem se nechal o důležitých událostech několika informátory zpravovat například Petr Vok z Rožmberka (KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova : Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604-1609). In *Pražský sborník historický* 31. Praha : 2000, s. 125. ISSN 0555-0238.) Nemuselo se nutně jednat pouze o placené poskytovatele informací. O významných událostech se navzájem zpravovali také dobří přátelé v pravidelné korespondenci. Jeden z nejrozšířenějších informačních sítí měl v 17. století například Karel st. ze Žerotína viz VYBÍRAL, Z. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice : 2005, s. 270. ISBN 80-7040-699-2. V 18. století měl rozsáhlou síť informátorů také hrabě František Antonín Špork. Viz PREISS, P. *Boje s dvouhlavou saní*. A mohla bych jmenovat mnoho dalších šlechticů.

⁶⁸ „...übrigens die ankündigungssach habe bey gestriger mit herrn altstätter canzler und herr procurator Sebastian gehaltenen conferenz (...), Euer Gnaden mir überschriebenen befehl vorgelesen und deren mainung vernommen.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 3. března 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo,

Každopádně ale neustále křížovaly mezi Prahou, Doupovem, Vídní a občas i Brnem spousty dopisů, jejichž společným jmenovatelem byly spory hraběte Ferdinanda Jana Verduga. Ještě něco měly tyto dopisy společné. Většina jejich tras protínala společný bod a tím byl agent Augustin Pichler. O Augustinovi jako poštovním poslovi a centrále hraběte Ferdinanda Jana pojednám níže. Momentálně nás zajímá především, co z této pozice poštovního uzlu vyplývalo pro jeho funkci právního pomocníka. Přišel tak do styku s většinou korespondence týkající se právě řešených sporů, mohl se seznámit s jejím obsahem, dokonce bych řekla, že bylo jeho povinností dopisy přečíst a být v obraze,⁶⁹ informace střídat a zajistit jejich rozptýlení po ostatních člancích hraběcího advokátského aparátu, aby bylo vedení pře co nejefektivnější.

Co tedy konkrétně v otázce právní pro hraběte vykonával? Především fungoval jako prodloužená ruka hraběte, ve všech záležitostech vystupoval jako jeho zástupce a měl za úkol styk s úřady a soudy jeho jménem. Což ale neznamená, že by jednal podle vlastního uvážení. Naopak, od hraběte měl zřejmě přesné instrukce, stejně jako v ostatních neprávnických záležitostech. I když v otázce soudní agendy disponoval i určitou mírou rozhodovacích pravomocí, protože bylo často nutné reagovat okamžitě a pružně na některé požadavky úřadů a agent věděl dobře, v čem je třeba úřadům vyhovět. Pokud si nebyl jistý, poradil se s doktorem Machtem či jinými známými advokáty. Pichler sám nebyl přímo vystudovaným právníkem. Nějaké základní znalosti, možná i získané chvilkovým studiem na univerzitě, jistě měl. Absolvovat alespoň část vysokoškolských studií bylo nutností, v případě, že se chtěl někdo stát úředníkem. Jelikož nebyl odborníkem na civilní a trestní právo, nemohl koncipovat obsah obhajoby ani taktiku vedení sporu. Od toho tu byli Macht s Pauerem. Pichlerovi samotnému připadly úkoly spíše byrokratického rázu. Nebyl tedy žádným právníkem, nýbrž jen pomocnou právní rukou, která vyřizuje veškeré písemnosti a má na starosti spíše organizační záležitosti, proto bych jeho funkci spíše než „právní poradce“ nazvala „právní sekretář.“ Ve formalitách kolem vedení při zemském soudu se vyznal a zřejmě získal z několika let styků s úřadem desek zemských i dost praktických zkušeností a mohl se na něj tedy Ferdinand Jan spolehnout.

Úkolem takového „právního sekretáře“ bylo především dohlížet na veškeré papírování kolem sporu. Zjišťoval, jaké dokumenty je potřeba k úřadu dodat, v jakém mají být množství,

inv. č. 341, kart. 27; „...wegen der reuisionssach mit beeden heüet früe conferirt. Herr canzler antwortet selbst hiemit, der procurator hat solches gleichfalls zu thun versprochen.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 23. června 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁶⁹ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 3. března 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

zda to musejí být originály, či stačí kopie, a následně bylo na něm, aby všechny potřebné listiny získal, shromáždil, patřičně zkontroloval a ověřil a odeslal je k zemskému soudu. Zvláště v případech, které se táhly i několik let a soud byl nucen vracet se zpět k dílčím rozhodnutím, ta přehodnocovat či na jejich základě rozhodovat o oprávněnosti obhajoby, měl Pichler se sháněním všech náležitostí hodně práce. Každá etapa vedení pře byla zapisována do různých kvaternů desek zemských, podle druhu vkladu. Stejně tak všechny soudní výroky se stvrdily tím, že byly vloženy do desek zemských.⁷⁰ Pokud se tedy chtěl obhájce odvolat na předchozí rozhodnutí soudu, musel k obhajobě přiložit výpis z desek s tímto výrokem, který byl samozřejmě patřičně zpoplatněn. Pokud byl otevřen daný případ už po několikáté, bylo možné použít svědeckých výpovědí, opatřených při jeho prvním projednávání, dokonce i v případě, že dotyční svědkové již nebyli na živu. Nebylo tedy nutné, aby strana své svědky předvolávala znovu, stačilo jejich výpovědi obnovit. Toto bylo plně možné až od vydání Obnoveného zřízení zemského, které nařídilo, aby se při úřadě ukládaly všechny svědecké výpovědi i po vyřčení konečného rozsudku v dané věci.⁷¹ Samozřejmě pokud chtěla strana obnovit předchozí svědecké výpovědi, bylo opět nutné vyžádat si jejich opisy v kanceláři úřadu desek zemských. Řada dokumentů zůstala také uložena v archivu rodiny Verdugů. Vzhledem k tomu, že například spor o dlužnou částku se sestrami Rutgertsovými měl základ až v testamentu strýce Ferdinanda Jana Guillerma Verduga a v roce 1668 už ho řešili dědicové původců sporu, bylo potřeba vracet se k dokumentům několik let starým, vytvořeným ještě předky Ferdinanda Jana. Naštěstí byl rodinný archiv Verdugo přehledně a funkčně uspořádan, alespoň ty jeho části, které se týkaly nejpálčivějších majetkoprávních záležitostí Verdugů,⁷² takže nebyl problém potřebné písemnosti dohledat a co nejdříve odeslat jejich originály či opisy ověřené pečeti do Prahy do rukou Augustina Pichlera.⁷³

Kromě zajišťování starých písemností, musel Pichler také sledovat osudy těch právě vznikajících. Zajistit zápis jejich obsahu do desek zemských a vyžádat si veškeré kopie, které budou potřeba k dalšímu jednání. Především dokumentace výslechu svědků byla velice komplikovaná. Výslechy probíhaly od roku 1627 pouze za přítomnosti úředníků kanceláře desek zemských a strany se k němu vyjadřovaly písemně. Ta strana, která svědka předvolala, měla také za úkol sestavit seznam otázek, „*interrogatoria*“, kterými chtěla svědka

⁷⁰ BURDOVÁ, L. Úřad desek zemských, s. 310 – 311.

⁷¹ MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*, s. 228 – 229

⁷² HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*, s. 7.

⁷³ „...damit Euer Gnaden daß von mir deroselben eben mit vorgangener 8 tags gelegenheit uberschickte Kropfische memorial in originalij widerumb herein schicken mögen, weil er (prokurátor Schebel) solches bey der königlichen landtafel brauchen thäte.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 22. dubna 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

vyslechnout. Svědeckou výpověď pečlivě zaznamenal menší písař desek zemských, aniž by do ní nějak zasahoval. Nesměl svědka ovlivňovat a ani přidávat další dotazy k interrogatoriím dané strany. Tyto výpovědi se staly součástí důkazního řízení teprve aktem „*publication*“, což obnášelo jejich opsání do dvou kopií a odeslání oběma stranám pře. O tom, zda má dojít k publikaci či ne, rozhodla strana, která svědka předvolala, ovšem s tím rizikem, že ani ona sama nemohla před publikací znát obsah výpovědi a nevěděla, zda jí bude prospěšná, nebo naopak uškodí. Teprve po proběhlé publikaci mohla druhá strana vznášet námitky proti výroky svědků, jak jinak než písemně.⁷⁴

Bylo tedy na Augustinovi, aby zajistil správné zacházení s interrogatoriemi, aby se všechny jejich kopie dostaly do rukou hraběcích obhájců a byly v pořádku k dispozici pro následnou inrotulaci.⁷⁵ Zřejmě bylo možné, i když asi ne úplně oficiálně přípustné, obejít pravidla úřadu a získat potřebné kopie zápisů svědeckých výpovědí i jinou cestou, levnější a jednodušší. Kvůli blížící se inrotulaci jedné etapy případu bylo v lednu 1670 potřeba zkompletovat výsledky svědků a dodat je k soudu. Pichler se tedy domluvil s panem Danielem, zřejmě zemským úředníkem, který mu slíbil potřebná interrogatoria dodat. Jenže ten spolupracoval i s protistranou, panem Contrerasem, a poskytl mu k opsání výpovědi dříve, takže Pichlerovi znemožnil tyto kopie získat včas. Agent proto musel řešit dilema, zda tedy výpovědi vyzvednout přímo u desek zemských, i když to bude mnohem dražší, nebo počkat až jaké požadavky vznesl doktor Macht.⁷⁶

Jak je vidět, advokát pověřený vedením pře na straně Ferdinanda Jana Verduga měl dohlédnout na správný průběh inrotulace, ale veškerá práce se sháněním dokumentů připadla Pichlerovi. Doktor Macht na věc skutečně jen dohlížel a rozhodoval, které písemnosti je ještě třeba obstarat.⁷⁷ Ne vždy bylo jednoduché s úřady vyjít a získat od nich všechny požadované

⁷⁴ O výsledku svědků MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*, s. 216 – 229 a s. 236 – 238.

⁷⁵ Základem jednání úřadu desek zemských byly porady místoúředníků. Tato rada projednávala veškerá podání, žádosti a žaloby k zemskému soudu a měla na starosti vyřízení všech písemností vzešlých z jeho zasedání. Rozhodovala se hlasováním a případné sporné záležitosti měli řešit prokurátoři či advokáti pověřeni vedením sporu s vyššími úředníky. Všechny případy, které se měly projednávat na zasedání většího zemského soudu, musely projít nejprve touto radou, která se měla vyjádřit ke všem aktům s případem souvisejícím a teprve až uznala za vhodné, doporučila toto řízení uzavřít a veškeré materiály předat k zemskému soudu, nebo-li „inrotulovat“. (BURDOVÁ, L. *Úřad desek zemských*, s. 286 – 287.) Od 17. století, kdy měl vedení každé pře na starosti zvláštní prokurátor či advokát, bylo jeho povinností dohlédnout, aby inrotulace proběhla v pořádku a k zasedání soudu se dostaly skutečně všechny potřebné doklady. Zmínky o zásahu prokurátora a advokáta do připravované inrotulace v korespondenci Augustina Pichlera: „*In puncto deß incidentis weg[en] der Kropfischen zeügenführung hat herr Sebastian [prokurátor Sebastian Pauer] die vorige wochen per memoriale gleichfalß die inrotulation besagter acten schriftlich begehret...*“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 24. března 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁷⁶ Pichlerův dopis z ledna 1670, TAMTÉŽ.

⁷⁷ „... und bey der könnfftigen inrotulation sich derselben [die interrogatorien] zugebrauchen, daher weiß ich nit, wie der sach zu thun. Solche von der landtafel zuerheben kostet zimlich vil und hat der altstätter canzler mir

dokumenty včas a bez delších průtahů. Agent je musel na úřadu vyžádat několikrát a i tak musel leckdy obejít obvyklé postupy a obrátit se na své přátele, aby dokumenty získal.⁷⁸

I přesto, že měl na starosti „pouze“ agendu, nebo vlastně právě proto, musel být neustále přesně informován o stavu projednávaných záležitostí. Prakticky denně byl s úřady ve styku, zjišťoval, v jaké fázi řízení se jednotlivé záležitosti nacházejí a podával o tom zprávy Ferdinandu Janovi. Podle potřeby a zjištěných informací navrhoval hraběti další postup, kontaktoval známé advokáty a připravoval po poradě s nimi další důležité kroky. Musel také vědět, který úředník má jednotlivé úkony v kompetenci, aby se na něj mohl obrátit s prosbou o uspíšení řízení či s dotazem. Vzhledem k tomu, že se případy často postupně řešily u několika různých úřadů, které si sami navzájem předávaly patřičná akta, měl agent přesně přehled o tom, ke kterému úřadu momentálně akta putují, a vždy si zkontroloval, jestli v pořádku dorazila. Kdyby se nějakou náhodou ztratila, či byla na příslušném úřadě odložena bez toho, aby se začala projednávat, Pichler by byl první, kdo by se o tom dozvěděl a podnikl první kroky k nápravě. Většinou putovaly písemnosti mezi úřadem desek zemských, českým místodržitelstvím a Vídní, protože při odesílání případu od zemského soudu k revizi české dvorské kanceláři fungovalo místodržitelství jako prostředník. Navíc bylo od poloviny 17. století pověřeno dohledem nad úřadem desek zemských, takže se řada nesrovnalostí v řízení zemského soudu musela řešit přes ně.⁷⁹

V neposlední řadě disponoval agent financemi hraběte Ferdinanda Jana, alespoň omezeným množstvím, a tudíž bylo v jeho kompetenci za provedené úřednické úkony jeho jménem platit. I toto byla důležitá funkce, protože bez peněz ani úředník pero do ruky nevezme. Jenže většina těch důležitých aktů, které měly potvrdit a uzavřít jednotlivé fáze sporů, pero v úřednické ruce vyžadovala. A tak ten, kdo se soudil, musel počítat s tím, že se během sporného řízení bude muset rozloučit s nejedným zlatěákem. Za všechny vklady do kvaternů desek zemských, za pořízení extraktu ze zápisu, za pouhé přečtení zápisů, za soudní výlohy (v případě prohry), zkrátka za všechny úřední úkony určoval taxační řád, kolik kdo

auch absolute antwort nit geben wollen, ob mans gebrauchen werde...“ Dopis z ledna 1670, TAMTÉŽ; „Nun mehre wirdts zu thun sein umb inrotulirung der action in puncto deß widerspruchs der frawen Kropfin. Ich werde nechstens mit dem herr canzler darauß conferiren, die acten zusammen machen und acht geben, daß alle documenten und die allegaten authentisirt werden.“ Dopis z 16. února 1670, TAMTÉŽ.

⁷⁸ „Hierbey kommet ein abschrift deß Kropfischen reuisionsgegenbericht, welcher man aber, weil es nit styli wäre, ungehindert ich bey der königlichen stadthalterey umb die communication in Euer Gnaden nahmen einkommen, von der selbigen canzley nit folgen hat wollen lassen, sondern es hat mein schwager selbe zugefallen durch seinen amanuensen...“ Dopis z 24. února 1669, TAMTÉŽ.

⁷⁹ „...vorigem montags bey der königlichen stathalterey wegen der Kropfischen reuisionssach ein erinderungs memorial übergeben hab, umb unsere reuisionsschrift an die königliche landtafel zur fernern beschaidtßertheilung zu remittiret...“ Dopis z 15. listopadu 1668, TAMTÉŽ; „Nun beruhets auf deme, daß die inrotulirte acta primae instantiae zur königlichen statthalterey canzley remittirt und daselbst die reuisoria gleichfallß conferirt und eingerichtet werden.“ Dopis z 24. března 1669, TAMTÉŽ.

zaplatí. I proces intabulace, který měl definitivně potvrdit vlastnictví určitého majetku (Intabulovat majetkové změny nebylo povinné, spíše prozřetelné, neboť pravdivost deskových zápisů nemohl nikdo zpochybnit, narozdíl od obyčejné vzájemné smlouvy, jejíž nevýhodou bylo i to, že se mohla neznámo kam ztratit.), nekončil zápisem do desek. Pokud vkladatel nezaplatil do osmi dnů od vkladu do desek patřičnou taxu, nenabyl tento zápis nikdy platnosti.⁸⁰

Názorný příklad: Za inrotulaci akt zaplatil v roce 1669 agent čtyři zlaté.⁸¹ Navíc ta akta určená k inrotulaci musela být úřadem ověřená, za což zaplatil další dva zlaté. Takových inrotulací proběhlo během jednoho roku hned několik, k tomu se připočtou platby za další služby, navíc platby za projednávání případu různým úřadům podle toho, jak si ho předávaly, a v neposlední řadě také poplatek za revizní jednání u české dvorské kanceláře. V roce 1668 stanovila česká dvorská kancelář hraběti poplatek za revizní rozsudek ve sporu s paní Kropfovou ve výši 325 zlatých, ale Pichler se proti tak vysoké částce ohradil, prohlašuje, že jistě došlo v kanceláři k omylu, neboť se nejednalo o žádný velký a komplikovaný právní problém. A opravdu po několika memoriálech adresovaných agentem do Vídně se podařilo rozhodnutí kanceláře změnit a snížit požadovaný poplatek na 130 zlatých.⁸² Tedy nejenom vyplácet úřadům peníze, ale také se postarat o to, aby nebyly vypláceny zbytečně, bylo Augustinovým úkolem. I kvůli případným finančním požadavkům jednotlivých úřadů musel být Pichler neustále ve střehu a sledovat situaci. Nikdy nevěděl, kdy může nastat neočekávaná situace, která přinese nové problémy vyžadující další finanční podporu. Především rychlou podporu, protože pokud by nezaplatil, řešení případu by se pozastavilo a to mohlo mít vliv na další etapy řízení.⁸³

Jako právní sekretář měl tedy agent za úkol být v kontaktu s úřady, kontrolovat, jestli vše probíhá podle očekávání, plánovat po poradě s advokáty další kroky, obstarávat písemnosti, dodávat je úřadům a obstarávat finance. Už ale nebyl pověřen koncipováním obhajoby. Po obsahové stránce tedy neměl jako právník v úředním jednání volnou ruku, na to zřejmě neměl dostatečné znalosti. Nikdy netvořil oficiální podání k úřadům, ale několikrát si sám troufl na sepsání memoriálů a proseb, které ovšem neměly formu oficiálního úředního dokumentu. Fungovaly spíše jako prosby k jednotlivcům než úřadu jako instituci a s tím měl Pichler jistě hodně zkušeností. Stačilo vyznat se v koncipování tehdejšími zvyklostem

⁸⁰ BURDOVÁ, L. Úřad desek zemských, s. 306-310.

⁸¹ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 18. června 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁸² Dopisy z 23. června 1668 a 9. září 1668, TAMTÉŽ.

⁸³ Dopis z 7. února 1668, TAMTÉŽ.

odpovídajících barokních dopisů. Pokud se ovšem jednalo o memoriál oficiálnějšího rázu, adresovaný samotnému císaři, nechal si raději koncept psaní zkontrolovat doktorem Machtem.⁸⁴

O tom, že by v podobných záležitostech pomáhal i Jan Oktavián Sachs hraběti Jeronýmu Colloredo ve Vídni, se Lenka Maršálková nezmiňuje. Nezdá se, že by ten měl nějaké výraznější znalosti o vedení soudních pří a ani se nedostával do častého styku se soudními úřady jako Augustin Pichler. Zřejmě tedy nebylo nutné, aby agent disponoval právníckými znalostmi. Nicméně jako zástupce svého pána musel Sachs s některými úřady do styku ve Vídni přicházet. V roce 1725 byl například pověřen svým pánem, aby vyřídil s místními úřady jeho nobilitaci, v čemž se naopak vyznal velice dobře. Dokonce natolik dobře, že je možné, že jeho služeb v této záležitosti využívali jiní šlechtici.⁸⁵ Záleželo tedy na samotném šlechtici, aby se rozhodl, za jakým účelem si agenta najímá a kterých schopností u něj tedy potřebuje hledat.

⁸⁴ „...gestern ein memorial an Ihr Kay[serliche] May[estät] (...) überschicket habe, daß concept habe erstlich ad corrigendum dem altstätter canzler zu uberlesen gegeben.“ Dopis z 1. června 1668, TAMTÉŽ.

⁸⁵ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 119.

VI. Agent jako správce Verdugových pražských majetků

VI.1 Verdugovy pražské domy

Nezanedbatelnou pomoc představoval agent pro Ferdinanda Jana i ve vedení hospodářských záležitostí v Praze. Jak už jsem zmínila, hrabě zde vlastnil minimálně tři domy. Dva stály na Malé Straně nedaleko Starých zámeckých schodů. O poloze toho třetího bohužel nic nevím. Vím jen, že jeho držba spadala pod postranní právo nejvyššího purkrabství pražského.⁸⁶ Provoz městských domů vyžadoval velkou pozornost, a tak se Augustin stal jejich „vrchním správcem“, který měl za úkol dohlížet na místní zaměstnance hraběte, jako byli správci, zahradníci a řemeslníci, a na chod domů obecně.

V jednotlivých domech měl Ferdinand Jan vlastní správce. Ti zde bydleli, většinou platili i menší nájem (nebo alespoň platit měli) a na oplátku měli za úkol dohlížet na to, aby se zde nic nerozbilo a neztratilo.⁸⁷ Po smrti Ferdinanda Jana někdy na přelomu let 1672 a 1673 přijímala jeho vdova Maxmiliána Apolonie nového správce, který dokonce neměl za dům platit žádný nájem. Svůj pobyt v domě na Malé Straně měl splatit pouze svou službou, což znamenalo, že měl zajistit, aby dům byl v pořádku a připraven k obývání, kdykoli by chtěla hraběnka přijet do Prahy a přespat zde. Povoláním byl zahradník, takže měl podle smlouvy dohlížet i na zahradu a sám její část využívat. Za pronájem zahrady už ale musel zaplatit 15 zlatých na rok.⁸⁸

Tito správci (Augustin je v dopisech označuje slovem „*wirth*“,⁸⁹ ale byli to současně i nájemci domů) byli většinou najímáni na půl roku, přičemž před uplynutím smluvené lhůty mohla být spolupráce s nimi prodloužena o další půlrok. Půlroční nájemní lhůta byla vždy ohraničena sv. Jiří na jaře a sv. Havlem na podzim. Kdy správci zaplatí nájem za dané období,

⁸⁶ LÍVA, V. *Berní rula : Pražská města*, s. 134.; VLČEK, P. *Umělecké památky Prahy*, s. 226; K domů na purkrabském právu viz dopis Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 3. června 1670 SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁸⁷ O málo významném společenském postavení hraběte Ferdinanda Jana Verdugo svědčí fakt, že své domy pronajímал pouze neurozeným měšťanům, narozdíl od ostatních šlechticů, kteří v té době v Praze vlastnili paláce a kteří je pronajímali pouze jiným urozeným zájemcům (FUČILOVÁ, P. *Pražské domy chlumecké linie rodu Kinských v 18. století*). Bakalářská práce. Univerzita Pardubice : 2008.). Verdugovy domy ani nebyly dostatečně reprezentativní, aby se v nich mohl, či chtěl ubytovat jiný šlechtic. Od zakoupení domů v roce 1627 na nich nedošlo k žádným výrazným úpravám. Zůstala jim podoba, kterou získaly v době renesance a která se neslučovala s dobovým požadavkem české aristokracie na reprezentativnost městského paláce (k tomu KUBEŠ, J. *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty usazené v českých zemích (1500-1740)*). Dizertační práce. České Budějovice : 2005, s. 121 – 126.) Je vidět, že Ferdinand Jan si na podobě svých pražských domů nijak nezakládal, což vysvětluje i fakt, že v domech nechal ubytovat lidi neurozené a navíc jemu naprosto neznámé.

⁸⁸ Koncept smlouvy s budoucím správcem pražského domu Adamem Solnou, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 418, kart. 34, Adam Solna, správce verdugovských domů v Praze 1672 – 1675.

⁸⁹ Dopisy Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 18. června 1669, 4. srpna 1669 a 3. června 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

záleželo spíše na dohodě. Ideální stav byl, když správce zaplatil již při svém nástupu do domu, či při prodlužování smlouvy. Mnohem častější byly ale případy, kdy se nájem splácel dodatečně. Zdá se, že nejen pro šlechtu bylo dobovou normou žít na dluh. Dokonce se objevila v korespondenci vleklá příhoda se správcem, na kterém vymáhali splacení dlužného nájmu ještě dlouho po té, co ho z domu vystěhovali.⁹⁰

Nebyli to vždy úplně spolehliví lidé, navíc většinu z nich hrabě ani neznal osobně, takže mu nezbývalo než svěřit dozor nad nimi spolehlivějšímu, několikaletou službou osvědčenému agentu Augustinovi.⁹¹ Ten měl na starosti styk se správci. Měl od nich vybírat peníze, dohlížet, aby zaplatili včas, a vymáhat z nich dlužný nájem. Zároveň kontroloval, jestli správci plní své povinnosti, a mohl hraběti navrhnout, aby je z domu vystěhoval v případě, že porušovali smlouvu. Také se sháněl po nových náhradních nájemnících a sám s nimi uzavíral dohodu a domlouval podmínky jejich pobytu v hraběcím domě.

Augustin ovšem neměl v těchto záležitostech úplně volnou ruku. Jeho povinností bylo zhodnotit situaci a podat o ní zprávu Ferdinandu Janovi. Většinou mohl i přidat vlastní názor a radu, jak situaci řešit, ale sám nesměl podniknout nic bez svolení hraběte. I z toho důvodu se vyřešení některých záležitostí vleklo delší dobu, neboť Augustin musel s jednáním počkat na hraběcí instrukce. Dokonce i když agent našel nového člověka do Verdugova domu a domluvil s ním všechny detaily, musel počkat na potvrzení z Doupova, aby byl nový nájemce definitivně přijat.⁹² Kupodivu měl většinou uchazeč dost trpělivosti a nastěhování se do Verdugova domu se dočkal. Zřejmě nebylo tak jednoduché sehnat v Praze krátkodobé bydlení.

Ve většině případů hrabě souhlasil s návrhy svého agenta. Ostatně neměl důvod nevěřit Augustinovu úsudku, neboť ten měl sám nejlepší představu o situaci a byl schopen navrhnout velice výhodné a pragmatické řešení. Pokud se jeho rady nekřížily s hraběcími záměry, dostal svolení provést jím navržené řešení. Nejednou projevil Pichler ve svých úsudcích velice praktického ducha, ukázal, že má přehled a dokáže zhodnotit problém ze všech možných úhlů. Jak se přesvědčíme dále, nejen znalostí z právního prostředí si mohl hrabě u svého

⁹⁰ Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z července 1668 – září 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27. a Pichlerovy dopisy Pavlu Manitzerovi ze srpna 1669 – listopadu 1669, TAMTÉŽ.

⁹¹ Toto je další odlišnost od dosud známých skutečností o správě šlechtických pražských paláců. Například Rožmberkové na počátku 17. století zaměstnávali v Praze pouze osvědčené poddané ze svých jihočeských panství (viz KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova, s. 99 – 100.), kdežto Ferdinand Jan Verdugo znal bezpečně pouze svého agenta a důvěřoval mu, že spolehlivost budoucích nájemníků dokáže rozumně zhodnotit. Také se mohl hrabě spolehnout, že na ty neznámé nájemníky agent dohlédne.

⁹² O nalezení nového nájemníka Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 3. srpna 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

agenta cenit. Ten byl totiž sběhlý i v zákrutech běžného městského života a věděl přesně, jak nejlépe ochránit hraběcí zájmy, především po finanční stránce.

Situaci mu komplikoval velice zubožený stav všech Verdugových domů. Některé jejich stěny se rozpadaly, bylo potřeba opravit dveře, střechy byly děravé a zatékalo jimi dovnitř. Navíc na jaře pravidelně zatopila sklepy voda a bylo potřeba je každý rok znova vysušit a vyčistit.⁹³ Opravy ale postupovaly velice pomalu. Z velké části proto, že se nedostávalo peněz, a také proto, že řemeslníci pracovali pomalu a často na dluh. Finanční situace byla taková, že hrabě byl v podstatě závislý na platbách svých nájemců. Když neplatili, neměl peníze na opravy a nájemci nakonec z neobyvatelného domu předčasně odcházeli, tudíž neměl od koho získávat peníze, dům dál chátral a nebylo jednoduché najít nového nájemce, ochotného ubytovat se v těch nehostinných bytech a přispívat svým nájmem na jejich opravu. Byl to takový kolotoč starostí, které se pravidelně opakovaly a navzájem podmiňovaly. Ale Augustin v nich uměl dobře chodit. Vždy když nějaký nájemce dům opustil, vynaložil velké úsilí na to, aby našel nového, co možná nejvhodnějšího kandidáta, aby „*dům nezůstal prázdný a hrabě nepřicházel o nájem*“.⁹⁴ Velice praktického ducha předvedl v srpnu roku 1670, když navrhl jako nového nájemníka jednoho místního tesaře. Doporučil hraběti upřednostnit tohoto tesaře před jinými zájemci, neboť „*dům je ve špatném stavu, potřebuje opravit střechu, a pokud bude chtít tesař zůstat suchý, nezbude mu nic jiného, než sem tam něco na domě poopravit*.“ Hrabě by tak získal v jedné osobě jak nájemce, tak dobrovolného opraváře.⁹⁵

V roce 1668 měl hrabě problémy s jedním neplaticím nájemníkem, jakýmsi Schmidtem. Ten se neustále dokola vymlouval, že nemá dost peněz a že je nájem příliš vysoký. Hrabě zřejmě agenta instruoval, aby s neplaticem rázně zatočil. Ten ale přišel s názorem, že by nebylo příliš prozíravé Schmidta z domu vyhostit hned, neboť do tak chátrajícího domu by bylo složité shánět nového nájemníka. Agentova rada byla raději snížit Schmidtovi nájem, opravit dům a teprve potom ho z domu vypovědět a najít spolehlivějšího nájemníka.⁹⁶

Opravy skutečně probíhaly velice pomalu, proto se zmínky o zruinovaném stavu domů opakují s železnou pravidelností skoro v každém dopise. Za celých těch sledovaných pět let se nestalo, že by byly všechny domy v uspokojivém stavu a nebylo třeba žádných řemeslníků.

⁹³ K zprávám o potřebných opravách domů například dopisy z 26. března, 7. dubna 1669, 1. září 1669, 3. března 1670, TAMTÉŽ.

⁹⁴ Toto jsou Augustinova vlastní slova: „...damit daß haußl nit lähr stehen und Euer Gnaden folgendts den zinnß nichts entgegen mögen“ Dopis Ferdinandu Janovi z 3. srpna 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁹⁵ „...meines unmaßgebige erachtens wäre rathsamb ihm vor jemandes andern einzunehmen, zumahlen daß haußl ganz bawfellig, daß tachwerck nichts nutz und er dießfalls, wann er drucken bleiben wollte, nit unterlassen thäte nach und nach etwaß anzurichten und außzubessern.“ Dopis z 3. srpna 1670, TAMTÉŽ.

⁹⁶ Dopis z 19. srpna 1668, TAMTÉŽ.

Naopak škod na domech spíše přibývalo, sotva byla opravena střecha v jednom, už bylo potřeba opravit vypadávající dveře v druhém. Kromě dohledu nad jednotlivými správci musel tudíž neustále zajišťovat řemeslníky, popohánět jejich práci a shánět peníze na jejich odměny a materiál. Ne vždy sháněl pouze specializované řemeslníky. Leckdy bylo potřeba získat jakoukoli pracovní sílu (pochopitelně co nejlevnější) na takové práce jako vyklízení bahna a sutin ze zatopeného sklepa apod. Ačkoli fungoval v Praze člověk, jehož povoláním bylo čistit studny a na jaře vysoušet a vyklízet sklepy,⁹⁷ míval dosti práce a domluva s ním nebyla jednoduchá. Proto navrhol např. v červenci 1669 agent hraběti, aby poslal příště pár svých poddaných, kteří zvládnou ze sklepa vynosit suť do dvou týdnů sami a ještě to vyjde levněji, neboť si tito poddaní vystačí s pár krejcarů na den.⁹⁸

Pokud ale sháněl speciálního řemeslníka, nastala situace trochu složitější, neboť nemohl na práci nikoho najmout bez hraběcího svolení a všechny své kroky ve věci vybírání a najímání nových řemeslníků musel s hrabětem nejdříve probrat. Domluva s hrabětem byla na dlouhé lokte, často i několik týdnů neodpovídal, a tak není divu, že se ve zvelebování domů nedařilo příliš pokročit. Nehledě na to, že potřeboval na provoz domů a průběh oprav dostávat od hraběte peníze, protože vybrané nájemy nestačily. Jenže i vymámení peněz trvalo déle, než by bylo potřeba. Navíc hrabě zřejmě nechtěl posílat peníze poštou, tudíž se vždy muselo počkat, až bude mít do Prahy cestu některý z jeho spolehlivých úředníků či příbuzných a po nich peníze teprve poslal.⁹⁹

Nejen shánět peníze, ale poohlédnout se i po nějakém levném materiálu, který by se dal za jemu svěřenou sumu pořídit, bylo Pichlerovým úkolem. I v tomto si vedl velice dobře, měl rozhled a vyznal se v nejvýhodnějších nabídkách. Některý materiál si dokonce nechával posílat od hraběte. Například prosil hraběte, aby mu poslal z Doupova alespoň půl kopy dřevěných kůlů, použitelných na tyčkování vinice, neboť se podle jeho slov v Praze daly pořídit jen poměrně draho.¹⁰⁰

To vyžadovalo i přesnou informovanost o stavu jednotlivých domů. Augustin musel neustále sledovat dění kolem nich a mít přehled o tom, co je kde potřeba opravit a kde jsou

⁹⁷ Tzv. „*brunnenräumer*“ si ve stejné době podle Augustinových slov najal i zdejší rychtář. Pichlerův dopis Pavlu Manitzerovi z 28. července 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

⁹⁸ TAMTÉŽ.

⁹⁹ Viz účty Augustina Pichlera z let 1671 – 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24, účty Ferdinanda Jana Verduga z let 1654 – 1672; účty Augustina Pichlera z roku 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36, účty Augustina Pichlera z let 1672 – 1687.

¹⁰⁰ „*Wann Euer Gnaden etwa von baumaterialien herein etwelches schicken wurden, so bitte gehorsamb gleichfalls etwa ein halb schock starke pfosten zu den wadern mit herein liefern zu lassen, denn man selbiger hochnötig im weingarten hat, hier aber solche zimlich thewer bezahlt werden müssen.* Pichlerův dopis z 29. března 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

opravy naléhavější. Neřešil jen škody způsobené nepříznivým počasím, ale i nepříjemnosti, způsobené sousedy. Jelikož nebyl hrabě v Praze přítomen, bylo nutné, aby za něj hájil jeho majetek proti sousedům a hlídal, jestli se hraběcímu majetku neděje z jejich strany nějaké příkoří. Jako tomu bylo ve sporu o sousedův nový komín, vedený přímo kolem střechy jednoho z hraběcích domů na Malé Straně. Teplo stoupající z dřevěného kouřovodu prý bylo neúnosné, a proto se obrátil agent na městskou radu, aby věc zhodnotila. Rychtář napomenul souseda, aby kouřovod buď úplně strhnul, nebo ho alespoň přestavěl z dřevěného na kamenný. Soused ale připomínky odrážel tvrzením, že již dříve tudy svůj kouřovod vedl a ten nikomu nevadil. Toto se událo v březnu roku 1668. Následovalo několik měsíců, kdy rychtář znovu a znovu upomínal souseda, aby komín odstranil, přičemž hraběti nedoporučoval, aby komín nechal strhnout sám. Zřejmě proto, že by to případ zkomplikovalo a dalo příležitost sousedovi, aby se ohradil vlastní žalobou. Poslední zmínka o komínu, který stále není stržen, přestože to rychtář jasně nařídil, je z července roku 1669, tedy více než rok od začátku sporu. O tom, jak nakonec případ s překážejícím kouřovodem dopadl, prameny mlčí.¹⁰¹

Zkrátka jako Verdugův pražský hospodář měl agent především starost o zvelebování a udržování hraběcího majetku a dohled nad jeho místními finančními záležitostmi. Jak už jsem zmínila, bylo jakýmsi dobovým standardem (zřejmě i z nutnosti) žít na dluh, nejprve bydlet, mezitím splácet starší dluhy a potom teprve se starat, čím to všechno zaplatit. Vypadá to, že dlužníkem byl prakticky každý a že dlužníci a věřitelé tvořili dlouhé řetězy. Tak se celkem běžně stávalo, že se jeden dlužník hraběte vymlouval, že nemůže platit kvůli nějakému svému dlužníkovi.¹⁰² Zdá se, že dobrovolně sám od sebe nebyl ochotný platit skoro nikdo, důležité proto bylo, aby měl Augustin o všech potenciálních i skutečných neplatičích přehled a včas u nich platby urgoval. Samozřejmě ne jednou, většinou bylo potřeba připomínat se nájemníkům několikrát, než se uráčili alespoň část nájmu zaplatit. Málokdy ale sáhnul k soudnímu řešení sporů o dlužné nájmy.

Se Schmidtem, o němž jsem se již zmiňovala, se táhnul spor více jak rok, vyvrcholil jeho vypovězením z Verdugova domu v únoru 1669 a ještě pár měsíců po tom se v dopisech objevují zmínky o vymáhání Schmidtova dluhu. Nicméně o soudu se Schmidtem není v korespondenci ani stopy. Ne že by s ním Pichler jednal v rukavičkách. Naopak, nejednou si v dopisech na Schmidta vylévá vztek a stěžuje si, že vůbec netuší, jak z něj ty peníze

¹⁰¹ Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 26. března 1668, 13 března, 3. června a 11. července 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁰² „*Der Schmidt hat dato nichts erlegt, berufft sich auf andere seine schuldner, von denen er gleichfalls nichts erhalten khan.*“ Dopis z 4. srpna 1669, TAMTÉŽ.

vymámit.¹⁰³ Když ho v únoru nechal vypovědět z hraběcího domu, hrozil Schmidtovi dokonce, že mu nevydá jeho věci, dokud dluh nesplatí.¹⁰⁴

S jinou nájemkyní už ale měl Augustin méně trpělivosti. Zhruba po pěti měsících bydlení od září 1669 v horním malém domě u vinohradu nezaplatila ani dukát za právě probíhající nájemní lhůtu, a tak jí Augustin bez dalšího upomínání rovnou nechal pomocí soudního rozhodnutí zabrat majetek v hodnotě dlužného nájmu s tím, že až vše splatí, z domu ji vystěhuje. Těžko říct, jestli vypadala o tolik méně věrohodně než Schmidt. Možná agentovy názory ovlivnil fakt, že se jednalo o ženu, na kterou zřejmě podle něj nemůže být spoleh, kdežto v případě muže – dlužníka by postupoval mírněji. Každopádně jí ani trochu nedůvěřoval a nehodlal se jí zabývat déle, než bude potřeba. Vůbec byl toho názoru, že jí podobným doslova „*d'ábelským lidem*“ by se měl člověk vyhýbat, takže zřejmě nepůsobila právě sympatickým a věrohodným dojmem.¹⁰⁵

Pichler měl dobrou motivaci, aby si dal na vymáhání dluhů záležet, neboť často nedostal od hraběte žádné peníze na provoz domů s tím, že si je má získat od dlužníků sám. Dokonce jednou potřeboval vymoci dluh na svůj vlastní plat, což se mu ale nedařilo. Poníženě proto prosil hraběte o hotovost, přičemž horlivě vysvětloval, jak těžké, ba přímo nemožné je ze Schmidta ty dluhy vymámit, takže mu nakonec výplatu hrabě poslal.¹⁰⁶

Na druhou stranu měl agent za úkol i jednat s Verdugovými věřiteli, vysvětlovat jim, proč hrabě nemůže včas své dluhy splatit, a snažit se je ukonejšit, co nejdéle to půjde. Zároveň neustále uctivě vyřizoval vzkazy od věřitelů hraběti a žádal na něm další a další peníze na splátky těchto dluhů. Ovšem v ideálním případě si měl sehnat peníze sám, z nájmu a splátek hraběcích dlužníků.

Při svém hospodaření plnil Pichler i úkoly zásobovače a nákupčího. Zásoboval šlechtickou rodinu na Doupově především vínem a ovocem pocházejícím z hraběcí vinice. Posílal hotové víno, na podzim i pár čerstvých hroznů a vedle toho další ovoce jako broskve, kdoule apod.¹⁰⁷ Z Prahy na Doupov často také putovaly náročnější řemeslné výrobky, které nebyly k sehnání na venkovském panství, alespoň ne v takové kvalitě. Například v prosinci 1668 si nechal

¹⁰³ Ani Schmidt si nenechal vymáhání jen tak líbit. Zdá se že bylo dost obtížně s tímto člověkem vycházet: „*Der Schmidt gibt anstatt des zinnßes schlimme worten, wann ich in mahnen lasse, dahero ich mir fürgenommen alldort weiters einig wortt nit zu verliehren, in ansch[a]jung sie bose leüthen und darvon nichts alß schand zu erholen.*“ Dopis Pavlu Manitzerovi z 9. září 1668, TAMTÉŽ.

¹⁰⁴ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 24. února 1669, TAMTÉŽ.

¹⁰⁵ Doslova: „*Mann khan den teüfels leüthen ihrs handels halten nit ins herz schawen.*“ Pichlerův dopis Pavlu Manitzerovi z 19. ledna 1670 SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; Další detaily o pronájmu domu zmiňované ženě v dopisech Ferdinandu Janovi z 8. září 1669 a 15. září 1669, TAMTÉŽ.

¹⁰⁶ Pichlerův dopis Pavlu Manitzerovi z 23. listopadu 1669, TAMTÉŽ.

¹⁰⁷ Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 23. září 1668 a 29. září 1669, TAMTÉŽ.

hrabě zhotovit u pražského zlatníka část koňského postroje, stříbrný prsní pás. Pár týdnů před zhotovením tohoto pásu pobýval hrabě v Praze a zřejmě zlatníkovi zakázku osobně zadal. Agent měl jen hotový výrobek zaplatit z peněz, které mu speciálně pro tuto příležitost přeposlal hraběcí sekretář, a nechat ho dopravit na Doupov.¹⁰⁸ Dále sháněl on, případně jeho matka pro členy hraběcí rodiny dva lokty bavlněné tkaniny, tzv. cvilinku, modlitební knížku, u apatykáře vyzvedával léky a jinde sháněl další drobnosti.¹⁰⁹

VI.2 Agent na vinohradu

V 17. století vypadaly svahy řady pražských kopců jinak než dnes. Pokrývaly je rozlehlé zahrady a vinice, které jsou zde doloženy už od dob středověku. Nejznámější a nejrozlehlejší vinohrady ležely např. pod Pražským hradem (tzv. Svatováclavské vinice), v Tróji (Vinice svaté Kláry) a nedaleko Vysočan (Vinice Máchalka). Bylo běžné, že i jednotliví šlechtici, kteří si v Praze zřídili palác, vlastnili menší či větší pozemek se zahradou a vinohradem. Netýkalo se to jen těch majetnějších a významnějších rodů, jako byli na konci 16. století Rožmberkové a páni z Hradce.¹¹⁰ Svoji vinici, třeba jen drobnou, si mohl zřídit i méně bohatý šlechtic, jako byl Ferdinand Jan Verdugo. Na své vinici si hrabě zakládal, a proto věnoval agent velkou část své pozornosti právě starosti o ni. Správa vinohradu byla jednou z dalších jeho důležitých funkcí. Málokdy opomněl v dopisech hraběti zmínit, v jakém stavu se momentálně jeho zahrada nachází, jeho žádosti o další peníze na obdělávání vinné révy se opakují s železnou pravidelností a pro výdaje na vinohrad vedl dokonce samostatné účty.¹¹¹

Ferdinand Jan Verdugo vlastnil ve sledovaných letech 1668 – 1672 vinice dvě. Rozlišoval je pojmenováním dolní a horní. Tu dolní často nazýval agent v dopise jen slovem „*garten*“ (zahrada) místo slova „*weingarten*“ (což by znamenalo výhradně vinice), využívali ji tedy nejen k pěstování vína, ale i jiných druhů ovoce jako broskví a kdoulí, o kterých se v dopisech také objevují zmínky.¹¹² Rozlohou se verdugovská vinice nemůže s tou velkou rožmberskou z počátku 17. století rovnat. Zatímco pražský hospodář Petra Voka nechával zhotovit každý

¹⁰⁸ Stál 5 zlatých a vážil 5 lotů a 3 kventlíky. Dopis Ferdinandu Janovi z 28. října 1668, TAMTÉŽ.

¹⁰⁹ O cvilinku a knížce píše Pichler Pavlu Manitzerovi v dopise z 23. listopadu 1669, TAMTÉŽ. O pohledávkách u apatykáře viz Pichlerovy účty z června – září 1671, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24.

¹¹⁰ V části práce o rožmberském pražském hospodáři se Jiří Kubeš věnuje i jejich vinohradu a popisu jeho chodu. KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova : Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604-1609). In *Pražský sborník historický 31*. Praha : 2000, s. 93-148. ISSN 0555-0238; O vinicích pánů z Hradce pojednává TEPLÝ, F. *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*. Praha : 1926.

¹¹¹ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36.

¹¹² Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 20. září 1668 a 29. září 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

rok 15 000 – 18 000 viničních tyček, agent Augustin Pichler jich potřeboval na jaře obvykle sehnat sotva pětinu.¹¹³

Na obdělávání vinné révy najal hrabě (většinou prostřednictvím agenta, podobně jako tomu bylo u nájemníků jeho domů) odborníka – vinaře, který sám na vinici pracoval a zajišťoval, aby víno v pořádku rostlo a zrálo. Dostával pevnou roční mzdu, vyplácenou celý rok po menších částkách, a ještě navíc denní plat, pokud se účastnil každodenních prací po boku pomocných nájemných sil. Jeho mzda se skládala z několika složek. Za prvé dostával vinař plat v penězích. Druhou složku tvořily naturálie a kromě toho ještě agent vyplácel každoročně vinaři peníze na otop, tzv. „*holzgeld*“.¹¹⁴ Vedle tohoto vinaře pracoval pro hraběte ještě zahradník, který obhospodařoval jeho ovocné sady a dohlížel, aby se ovoce vyvedlo.¹¹⁵

Nad těmito dvěma zemědělci měl dohled Augustin, vyplácel jim mzdu, kontroloval jejich činnost a radil se s nimi, jak dále postupovat v obdělávání zahrad, a vydával podle toho rozkazy. Alespoň se tak prezentoval v dopisech hraběti. Otázkou zůstává, do jaké míry měl skutečně rozhodující slovo a kdy jen přihlížel postupujícím pracím a nechal vinaře dělat svou práci, které on ostatně rozuměl lépe než agent. Každopádně měl Pichler na starosti dohled nad financemi točícími se kolem vinohradu a shánění materiálu a pomocných sil na vinici. Pravidelně na jaře nakupoval nové viniční tyčky, prkna, slámu na přivazování výhonků k tyčkám a jiné potřebné stavební materiály, od sousedů kupoval řízky nových odrůd a sháněl hnojivo a zeminu na zimní přikrytí révy. Zvláštní pomocníky najímal agent jen na část vinařské sezony, aby byli vinaři k ruce v době nejnáročnějších prací, tj. na jaře a na podzim. V létě, kdy bylo třeba jen hlídat zrající hrozny a kosit příliš vysokou trávu, zastal práci sám vinař, případně mu pomohla jeho žena.¹¹⁶

Na jaře, většinou začátkem března (výjimečně i později, pokud bylo počasí ještě příliš studené) se odkryla zemina, která přes zimu chránila révu před mrazy, a zvedaly se jednotlivé

¹¹³ O vinici pánů z Rožmberka KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova, s. 110. V dubnu roku 1668 oznamoval agent hraběti, že letos bude potřeba 1500 – 2000 tyček a podle účetních zápisů z roku 1672 jich zakoupil 4000. Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 13. dubna 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.; Účty Augustina Pichlera z dubna – října 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36.

¹¹⁴ V lednu 1668 najal Pichler nového vinaře a slíbil mu vyplatit za službu 12 kop grošů, 1 zlatý 30 krejcarů na otop, 1 strych mouky, hrách a kroupy, dopis Ferdinandu Janovi z 4. února 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27. Viz také účty Augustina Pichlera z října – ledna 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36; O vyplácení naturální mzdy vinaři také některé další Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 15. září 1669, 2. září 1668 a 4. ledna 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹¹⁵ Zahradník si na hraběti k peněžní odměně 20 zlatých vyžádal ještě byt v jeho domě, přičemž mu slíbil stoprocentní zahradnickou péči o jeho sady. Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 4. února 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹¹⁶ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36.

výhonky révy, což zastali dva lidi. Brzy na to současně se zvedáním zeminy se začalo pracovat na prořezávání vinných keřů.¹¹⁷ Jednotlivé práce na vinohradu se často prolínaly. Skoro nikdy neprobíhala jen jedna činnost, ale většinou jich probíhalo několik současně, takže bylo v tu dobu už potřeba najmout další lidi, aby bylo o révu postaráno co nejrychleji a mohlo se co nejdříve začít se zatloukáním tyček a navazováním výhonků révy, aby v červenci už byly všechny keřiky navázané a připravené k letnímu zrání. V době největšího shonu na vinici se najímalo maximálně šest pomocníků navíc a každý měl slíbený pevný denní plat.¹¹⁸ Když shon v červenci opadl, chodil pracovat na vinici až do září jenom vinař (případně mu pomáhala jeho žena), který kontroloval, jak hrozny zrají, hlídal je před zloději a přírodními škůdci a sekal přerostlou travu. Také v tomto období růstu bylo znovu potřeba keře prořezávat a odsekávat přerostlé vrcholy letorostů.¹¹⁹ Na konci srpna se postupně rozjely nové náročné práce, najímalo se více a více lidí, začaly se kopat rozvody, které byly zasypávány hnojivem, aby do nich mohly být vysazeny nové sazenice.¹²⁰ Současně se blížilo vyvrcholení vinařské sezony – vinobraní.

Už zhruba měsíc dopředu oznamoval agent hraběti, kdy by se mělo vinobraní konat.¹²¹ Musel v rámci příprav na sklizeň vína vyžádat od Ferdinanda Jana každoročně několik sudů (většinou kolem 20 – 30 kusů), které budou potřeba k uskladnění vylisovaného vína. Tyto prosby o zaslání sudů se opakují vždy v několika dopisech jdoucích za sebou. Agent musel hraběti několikrát připomínat, aby sudy skutečně dorazily v potřebný čas, neboť nebylo možné sklizeň vína příliš oddalovat.¹²² Víno nesmělo přezrát, navíc čím delší čas zrало, tím více mu škodily nálety ptáků, vos a jiného hmyzu. S nadcházejícím podzimem se také

¹¹⁷ S prořezáváním keřů se začíná už v prvním roce růstu sazenice. Kvůli zajištění dostatečné a kvalitní úrody je potřeba odřezávat přebytečné letorosty a prostřihávat příliš hustá růstová patra, aby mohla rostlina soustředit dostatek zásobních látek k zakládání květenství v plodných očkách a k rozšiřování kořenového systému. I během léta bylo potřeba rostliny prosekávat, odstraňovat listy v okolí hroznů a keř tvarovat odřezáváním nevyhovujících výhonků. KRAUS, V. *Pěstujeme révu vinnou*. Praha : 2003, s. 21. ISBN 80-247-0562-1.

¹¹⁸ Účty Augustina Pichlera z dubna – října 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36; Pichlerovy účty z března – května 1671 a června – září 1671, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24.

¹¹⁹ Tímto zákrokem (nazývá se česky osečkování a v dopisech používá agent německý výraz „*abgipfeln*“) se podpořil rozvoj ostatních letorostů a zároveň byl zastaven růst rostlin a podpořeno zrání dřeva. KRAUS, V. *Pěstujeme révu vinnou*, s. 21.

¹²⁰ Nejvýhodnější a dodnes používanou metodou rozmnožování rostlin vinné révy bylo řízkování. I Augustin Pichler využil, že majitel sousední vinice nechal prořezat své keře, a vzniklé řízky od něj odkoupil, čímž získal nové odrůdy: „...dann weil der weingarten dick ist, hat er heüer in die 5 oder 600 der schönsten resslingen außgeschnitten und anderwärts verkaufft.. Ich hab selbst in die 150 von Ihme in Eüer Gnaden ihren und noch ainmehrers genommen.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 10. prosince 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27. Sazenice vzniklé z řízků se sázely buď na jaře, či na podzim, ale bylo nutné je přes zimu dobře přikrýt zeminou, nebo-li „zakrechtovat“.

¹²¹ O blížícím se vinobraní se Pichler začíná zmiňovat zhruba od začátku září. Viz jeho dopisy hraběti z 23. září 1668, 29. září 1669 a 22. září 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹²² K tomu Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 9. září 1668, 20. září 1668 a 2. října 1668, TAMTÉŽ.

začínaly objevovat v noci přízemní mrazíky, a tak bylo nutné sklídit víno dříve, než přemrzne. S vinobraním se začalo většinou na konci, září případně začátkem října. Byla to vždy velká událost, nejen na verdugovské vinici. Agent sledoval dění i na sousedních vinicích a podával zprávy o tom, v jaké fázi sklizení se sousedi nacházejí. Hrabě a jeho rodina vždy vzali vinobraní jako dobrou záminku, proč se jet podívat do metropole Čech a zkontrolovat své zdejší statky.¹²³ I když v posledním roce života hraběte Ferdinanda Jana přijížděla do Prahy už jen samotná hraběnka Maxmiliána Apolonie bez manžela. Ten už nebyl zřejmě v tak dobrém zdravotním stavu, aby si mohl dovolit cestovat. Při každé takové návštěvě rovnou osobně zkontrolovali stav svých domů a ostatních pražských záležitostí a agenta dále pověřili novými úkoly.

Zda měl hrabě v Praze k dispozici vlastní lis, jako tomu bylo v případě rožmberských vinic,¹²⁴ jak probíhalo zpracování sklizených hroznů a zrání hotového nápoje, se z korespondence ani z účtů už nedozvídáme. Je možné, že všechny náležitosti kolem zpracování vína vyřídili hrabě či hraběnka osobně, protože byli při vinobraní přítomni v Praze. To by mohlo být důvodem, proč nejsou další kroky kolem sklizených hroznů agentovou rukou nikde zaznamenány.

Agent sice nesledoval další cestu vína z vinice k jeho uskladnění, ale za to nadále nespouštěl oči z dění na vinici. Sklizením hroznů totiž práce nekončila. Bylo potřeba vytrhat na zimu tyčky a vinohrad překrýt zeminou a chvojím, aby byl chráněn před mrazem. V této fázi už opět stačilo, aby se do pracovního procesu zapojil jen vinař. Nebylo nutné dále vydržovat sezónní pracovníky.¹²⁵

Na úspěšnou či neúspěšnou sklizeň mělo vliv z velké části počasí. Obzvláště v době kvetení je vinná réva citlivá na výkyvy počasí. Příliš chladné a deštivé počasí může způsobit, že nedojde ke správnému opylení květů, a tudíž se z nich nevyvine dostatečný počet kvalitních bobulí. Již v raném novověku si toho byli pěstitelé vína vědomi, proto ani agent neopomněl pravidelně sledovat počasí, zjišťovat jaký vliv má na právě rostoucí keře a vše hlásit hraběti na Doupov. Dokonce i když se nedělo na vinohradu nic významného, zmínil Augustin v dopisech alespoň, že počasí je dobré a víno zatím prospívá. Jinak mu nezbývalo než se poroučet pánu Bohu a doufat, že ten zajistí i v dalších dnech příznivé počasí.¹²⁶ I v případě, že udeřily silné ničivé deště, ale škody způsobené řáděním deště se Verdugově

¹²³ Viz dopisy Augustina Pichlera Ferdinandu Janovi z 2. října 1668, či 4. září 1670, TAMTÉŽ.

¹²⁴ KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova, s. 114.

¹²⁵ Pichlerovy účty z října 1671 – ledna 1672, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24.

¹²⁶ „Der wein ist jetzo in der blüe. Gott gebe, damit daß wetter fein warm bleibe, wie es beraits uber 14 tag schon angehaltet.“ Pichler v dopisu Ferdinandu Janovi z 18. června 1669. Další zmínky v dopisech z 1. června 1668, 5. srpna 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

vinici vyhnuly, oznamuje agent tu radostnou zprávu, že hraběti Bůh přeje, zatímco ostatním vinařům ne.¹²⁷

Ve funkci správce šlechtických majetků se všichni sledovaní agenti a hospodáři shodují skoro stoprocentně. Samozřejmě se liší rozsahem svých povinností, odvislých od velikosti daného majetku, a druhu hospodářských aktivit šlechtice, ale jak Jan Libra, rožmberský pražský hospodář z počátku 17. století,¹²⁸ tak agent Sachs¹²⁹ o více jak sto let později měli podobně jako Augustin Pichler dohlížet na majetky, které jejich majitelé nemohou vést osobně. Měli na starost zdejší zaměstnance svého pána, zajišťovali, aby byly jejich zdejší majetky v dobrém stavu a aby prospívaly a jejich pán netratil.

¹²⁷ „Sonst hat daß rauhe regenwetter bereits vorgangenem uber hir zu unterschiedenen orthen an denen weingebürgei zimblischen schaden zugefügt, Euer Gnaden aber gott lob nit sehr getroffen.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi 23. června 1668, TAMTĚŽ.

¹²⁸ Viz KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova, s. 105 – 116. Rožmberkové v té době nevlastnili jen domy v Praze, ale hospodáři Janu Librovi připadl také úkol dohlížet na chod Vokovického dvora u Prahy a mučanskou vinici.

¹²⁹ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 124. Jeroným Colloredo naopak nevlastnil ve Vídni žádný dům či palác, ale za to zanechal svému agentovi ve správě celé své rakouské panství.

VII. Agent jako poštovní posel

Jedním z dalších nezanedbatelných úkolů Augustina Pichlera bylo obstarávat doručení většiny hraběcí korespondence ostatním adresátům. Odesílání a přeposílání dopisů zabíralo velkou část jeho služby hraběti, jak je patrné z účtů, kterými své služební výdaje vykazoval.¹³⁰ Pokud pomíneme výdaje na provoz vinohradu, které zabíraly největší část veškerých plateb a pro které sám Pichler vydělil zvláštní rubriku, zjistíme, že více jak polovinu položek té první rubriky zabírají výdaje na poštu. Dokonce i název rubriky je „...weiter aufgaben auf postgeldern und anderen unkosten“.¹³¹

Proč musel hrabě využívat svého agenta jako poštovního posla a přeposílat přes něj i všechny dopisy určené do Vídně? Podívejme se, jak asi fungovala pošta v 17. století.¹³² Již od dvacátých let 16. století můžeme mluvit o organizované poště v Čechách. To znamená, že už v té době začala vznikat na nejfrekventovanějších cestovních trasách pravidelná síť poštovních stanic se stálým personálem, kde mohl posel přepřáhnout koně, přespat a nabrat další poštu. Jako první se vytvořilo spojení mezi Prahou a Vídní, neboť zpočátku byla pošta určena jen pro vyřizování panovnických záležitostí a pro panovníka sídlícího ve Vídni bylo důležité, aby měl spolehlivé a rychlé spojení se zemskými úřady v Praze. Další trasy se tvořily v návaznosti na poštovní spojení s významnými říšskými městy, tedy hlavně z Prahy do Řezna, do Frankfurtu, Lipska a Drážďan a potom směrem do Polska přes Vratislav do Krakova. V 17. století už bylo sice možné posílat poštou soukromé dopisy,¹³³ ale úroveň poštovních služeb nebyla valná. Poštovní spojení na většině tras nefungovalo pravidelně. Jediná pravidelná pošta fungovala na trase Praha – Vídeň, odkud přicházela pošta dvakrát, a sice ve středu a v neděli.¹³⁴ Na trase mezi Prahou a Saskem, kterou využíval hrabě Ferdinand Jan Verdugo, nebylo spojení tak spolehlivé. Tato trasa vedla přes Slaný, Žatec, Kadaň, Ostrov a Cheb a dál se napojovala na saskou trasu. Od 17. století se sice na některých trasách několikrát počet a umístění stanic změnil, nicméně hlavní tahy a jejich směřování

¹³⁰ Viz účty Augustina Pichlera, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36.

¹³¹ Pichlerovy účty z dubna – října 1672, TAMTÉŽ.

¹³² K tématu dějiny poštovníctví v českých zemích viz ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha : 2000. ISBN 80-8643702-7; ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. – TOŠNEROVÁ, P. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Liberec : 2008. ISBN 978-80-86660-23-3; ROUBÍK, F. K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. – 18. století. In *Sborník Archivu ministerstva vnitra 10*. Praha : 1937, s. 165 – 306.

¹³³ Maxmilián II. vydal povolení pro převážení soukromé korespondence v druhé polovině 16. století. Viz ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. *Dějiny pošty v českých zemích*, s. 24.

¹³⁴ Například v dopise hraběti z 6. května 1668 „Vorgagener mitwochß post hat man mitgebracht...“ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; nebo z 11. července 1669 „...falls mit könfftigen sonntags post nichts ingehet...“ TAMTÉŽ.

zůstaly v zásadě od 16. století ve stejné podobě.¹³⁵ I Ferdinand Jan využíval služeb královské pošty. Většinou vyslal vlastního posla do nejbližší poštovní stanice (Ostrov nebo Sokolov) a odtud už dopis putoval královskou poštou přímo do rukou agenta Pichlera.¹³⁶

Vedle státní pošty mohli využívat šlechtici, města či církevní instituce své vlastní posly, ale panoval zákaz, aby tento soukromý posel po cestě přibíral další zakázky, neboť nejvyšší poštovní mistr držel veškerý poštovní monopol a jeho narušování se přísně trestalo.¹³⁷

Ještě nespolehlivější byl rozvoz pošty v místě doručení, v Praze. Rozesílání dopisů po městě měl na starosti pražský poštovní mistr, který sice služebně podléhal nejvyššímu poštovnímu mistrovi ve Vídni, ale byl závislý na české komoře, která poštu financovala a poskytovala vlastní komorní posly k cestám v rámci země, především do míst bez pravidelných poštovních tratí. Často docházelo ke sporům mezi pražským poštovním mistrem a komorou, která odmítala poskytnout dostatek poslů. Navíc také poštovníctví ovlivňovala protekce, a tak často dostávaly v doručení přednost dopisy samotného poštovního mistra, zatímco ostatní zůstávaly na úradě ležet i několik týdnů.¹³⁸

Proto i když hrabě využil služeb královské pošty, adresoval všechny dopisy agentovi a ten měl potom za úkol obstarat jejich doručení ve městě do rukou adresáta. Většinou si rovnou počkal na odpověď, aby jí mohl hraběti zpětně odeslat, a nebo alespoň odcházel s příslibem brzké odpovědi. Takových dopisů musel s každou poštou doručit třeba i pět.¹³⁹ Navíc, pokud pána domu nezastihl, musel se s dopisem a hlavně kvůli vyžádání odpovědi ještě několikrát k adresátovi vracet. Ne vždy se povedlo hned napoprvé odpověď vymámit, a jelikož bylo na agentovi, aby se postaral o vyřízení hraběcích záležitostí, musel se několikrát k dotyčnému vypravit, aby sepsání odpovědi urgoval. Proto se v dopisech často objeví oznámení o tom, že dopisy sice doručil, ale na odpověď ještě čeká. Opožděné odpovědi od lidí vyřizujících záležitosti hraběte omlouval rozličně. Většinou je zapříčinila nepřítomnost, či nemoc adresáta,

¹³⁵ ROUBÍK, F. K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. – 18. století, s. 220 – 247.

¹³⁶ Že skutečně hrabě pro spojení se svým agentem v Praze využíval poštu, je patrné ze zmínek v dopisech: „...schicke ich selbigen mit dem Schlackenwertischen postilion.“ (Schlackenwert je německý název obce Ostrov u Karlových Varů), dopis hraběti z 11. července 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; „...durch den falkenawer botten, falls mir entzwischen ein andere gelegenheit vorfallet...“ (Falkenau je německý název Sokolova), Dopis z 22. prosince 1669, TAMTÉŽ; „...hat gestern abents der sachsische postilion mir recht eingehändigt.“ V dopise hraběti z 22. prosince 1668, TAMTÉŽ.

¹³⁷ ROUBÍK, F. K vývoji poštovníctví v Čechách..., s. 270.

¹³⁸ Na to, že úřední dopisy se nedostávají včas na místo určení, si stěžoval několikrát už Maxmilián II. Viz ROUBÍK, F. K vývoji poštovníctví v Čechách..., s. 185.

¹³⁹ Augustinovi dopisy Ferdinandu Janovi z 9. září 1668, či 11. srpna 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27

nebo jeho neschopnost psát v odpověď zapříčiněná povinností účastnit se nejrůznějších oslav.¹⁴⁰

Kromě roznášení pošty po Praze měl Pichler ještě za úkol odesílat dopisy, které hrabě potřeboval doručit do Vídně. Jako první mě napadlo, že hrabě využívá skutečnosti, že je Augustin Pichler úředníkem české komory a jako takový může využívat královskou poštu zadarmo. Povinnosti platit poštovné byl ovšem úředník zproštěn pouze v případě, jednalo-li se o úřední korespondenci. Nicméně běžnou praxí bylo, že se pod pečeti úřadu posílala i soukromá korespondence, a to nejen ta vlastní, ale i dopisy všech známých. Královské dekrety takovéto zneužívání úřední pošty zakazovaly a přestupování zákazu přísně trestaly. Vzhledem k tomu, že panovník dekrety musel nejdnou obnovovat, je jasné, že většina úředníků zákaz úspěšně obcházela.¹⁴¹

Zdá se ale, že kvůli výhodnému poštovnému hrabě agenta nevyužíval. Augustin za všechnu odeslanou i přijatou poštu pro hraběte poctivě platil. Všechno je to zaznamenáno v účtech. Ostatně, nebyly to zas tak vysoké částky. Pohybovaly se pouze v řádu krejcarů, takže v porovnání s celkovými výdaji byly celkem zanedbatelné. Pro srovnání za tři měsíce v roce 1671 zaplatil agent celkově 43 zlatých za úřední výdaje a 30 zlatých za péči o vinohrad, z čehož pouze 57 krejcarů připadá na poštovní výlohy. Podobně další tři měsíce se platba za poštu vyšplhala pouze na 2 zlaté z 203 zlatých celkových výdajů. A ani další měsíce se poštovné nijak nezvýšilo na úkor ostatních plateb.¹⁴² Důvodem, proč fungoval Augustin pro Ferdinanda Jana jako poštovní ústředna, tedy bude spíše potřeba mít svoji poštu opravdu pod kontrolou a zajistit, aby se skutečně dostala na místo určení, trochu si pojistit nespolehlivou poštu královskou.

Nejdnou měl agent za úkol také předávanou poštu sám pročíst, seznámit se s obsahem a dalšími kroky hraběte v jednotlivých soudních procesech a potom teprve předat dopisy dál. To souviselo s jeho funkcí právníka a poradce v záležitostech soudních procesů, potřeboval

¹⁴⁰ Hrabě Bubna z Litic meškal se sepsáním odpovědi kvůli právě probíhajícímu masopustnímu veselí a svatbě nejstarší dcery prezidenta komory: „...daß nun darauf dato keine antwort erfolget, verursacht die eingefallene fröhlichkeit theils wegen der fäsching, wie wissentlichß oberwehnter herr graf dise zeit hier frolig zubringt und sonst Ihr Excellenz unser herr praesident seine altere freule tochter den herrn grafen Marcin (= Morzin) verheürathet hatte, welcher heürath herr von Bubna gleichfallß beywohnte.“ Viz Pichlerův dopis hraběti z 24. února 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27. Dále se můžeme dočíst například, že „...das biß hero noch der Veldthofer mir einiges schreiben für ihre gnädige frau gräfin nit zurkommen lassen (...) will ich etwa diese wochen zu ihme gehen und die antwortt sollicitiren...“, v dopise hraběti z ledna 1670, TAMTÉŽ. Ještě poslední příklad takového oznámení v dopise Ferdinandu Janovi z 26. srpna 1668: „herr Sebastian hat zwar versprochen zu antworten, er überschickt aber den brief nicht.“, TAMTÉŽ.

¹⁴¹ ČTVRTEK, P. – GALUŠKA, J. *Dějiny pošty v českých zemích*, s. 25.

¹⁴² SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24; SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36.

být v obraze, aby mohl hraběcí záležitosti uspokojivě vyřídit (viz kapitola V. Agentovy právnícké úkoly).¹⁴³

Odesláním pošty do Vídně ale jeho úkol často neskončil. Mnohdy bylo třeba ujistit se, že skutečně pošta došla, kam měla namířeno. Zvláště pokud nebylo jisté, kde v té době adresát bude pobývat. Proto bylo velice výhodné mít ve Vídni a v dalších významných městech kontakty, nějaké spolehlivé lidi, kteří byli schopní a ochotní na věc dohlédnout, případně vyžádat odpověď (podobně jako to dělal náš agent v Praze). Augustin Pichler takové známé měl jak ve Vídni tak i v Brně a zdá se, že si byl jejich pomocí jistý. Například v březnu roku 1670 přeposílal do Vídně dopis hraběti Sebastianu Pöttingovi, jenže už předem věděl, že se hrabě chystá odjet do Brna na zasedání zemského soudu, a tak na dopis připsal poznámku, aby byl dopis v případě nepřítomnosti hraběte Pöttinga směřován do Brna. Rozhodně ujišťoval Ferdinanda Jana, že pan poštmistr ve Vídni se o to postará.¹⁴⁴

Pro případ, že dopis bude dál putovat do Brna, kontaktoval svého bratra, který v moravském zemské metropoli bydlel, a ten měl za úkol zjistit, jestli dopis v pořádku došel do rukou hraběte Pöttinga, vyžádat si od něj odpověď a zajistit její brzké odeslání do Prahy Augustinovi. Zhruba měsíc na to skutečně přišla od hraběte Pöttinga odpověď, odeslaná z Brna do Prahy Augustinovým bratrem.¹⁴⁵

Pichler nejen rozesílal a roznášel dopisy od hraběte, ale také přijímal listy určené naopak hraběti a vypravoval je na cestu na Doupov. Jednalo se většinou o dopisy týkající se soudních záležitostí Ferdinanda Jana, a proto nejspíš chodily přes agenta. Jako právní sekretář hraběte potřeboval znát všechny nové informace ohledně současného stavu jeho soudních sporů dokonce dříve než samotný hrabě, aby mohl co nejrychleji na nově nastalou situaci reagovat. Řada jednotlivých kroků závisela na vyřízení jiných náležitostí ve Vídni u dvora apod. Augustin tedy musel s jednáním často čekat, až přijde zpráva o úspěšně vyřízených žádostech z Vídně. Toto se dělo například v případě revizí, kterým se věnuji v kapitole o právnických úkolech agenta. Proto většinou dopisy nejprve přečetl a poté přiložil k vlastnímu listu pro hraběte.

¹⁴³ „...den einschluß an herrn Sebastian grafen von Pötting hat mir der bott Gebhardt vorgestern abendts wol eingeliefert. Den einschluß hab ich nach uberlesung verpetschirt und folgens auf die post gegeben...“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 3. března 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁴⁴ „Den einschluß hab ich ... auf die post gegeben, ihm zwar nach Wien dirigirt, weil aber gnädiger herr Pötting nit daselbst, sondern beym landtag zu Brinn sich alß landtagscomisarius aufhalten thuet, auf ermelten brief geschrieben, falls herr von Pötting zu Wien nit anzutreffen wäre, der herr postmeister allda solchen förderlich nacher Brinn befördern wolle...“ TAMTÉŽ.

¹⁴⁵ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 3. dubna 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

Také agent hraběti posílal své zprávy královskou poštou.¹⁴⁶ Případně využil přítomnosti některého z hraběcích služebníků z Doupova či příbuzných a přátel v Praze a korespondenci nechal poslat po nich. Onen příležitostný posel zřejmě ani nemusel být známý hraběte, neboť v červnu 1668 Pichler píše, že využil příležitosti a poslal dopisy po komsi, kdo se právě chystal odcestovat do Luk.¹⁴⁷ Nezmiňuje ale jméno tohoto posla. Snad jen náhodou narazil na člověka (zřejmě jemu dostatečně známého, aby mu svěřil dopisy pro hraběte), který měl cestu potřebným směrem.¹⁴⁸

Nutno dodat, že agent neroznášel po Praze pouze dopisy, ale i zvláštní dary či peníze, kterými hrabě při některých příležitostech obšťastňoval své dobré známé a další vlivné lidi, jejichž přízeň si tímto chtěl zachovat. Většinou se to dělo kolem významných církevních svátků či u příležitosti Nového roku. Tak jak bylo na „masopustní outerek“ dobrým zvykem, že hospodář obdaroval svou čeleď či šlechtic své poddané, tak i Ferdinand Jan využil této příležitosti k tomu, aby poctil nějakým malým darem nejen své poddané a služebníky, ale i přátele a podpořil své významné kontakty v řadách vlivných šlechticů. I Augustin s rodinou poníženě děkují za prokázanou milost.¹⁴⁹

Kromě starosti o hraběcí korespondenci měl ještě Augustin Pichler další povinnost související s poštou, a sice podávat hraběti informace o aktuálních událostech, které hýbaly monarchií a Evropou. Informace o diplomatických jednáních a válečných konfliktech či jiných zajímavých událostech totiž putovaly po poštovních trasách Evropy. V každém poštovním centru byly shromažďovány, opisovány a vydávány informace z center z ostatních zemí Evropy. Pro Čechy představovala poštovní centrum Praha, a tak měl každý v Praze možnost zajít na poštmistrovský úřad, přečíst si za drobnou úplatu nejčerstvější kurýrní relaci a být v obraze.¹⁵⁰ I Ferdinand Jan chtěl být v obraze, a protože nepobýval v Praze, mohl se spolehnout na služby svého zdejšího věrného agenta. Ten pravidelně informoval svého pána o nejnovějších událostech, jejichž popisy vyčetl z kurýrních relací.¹⁵¹ K těmto informacím

¹⁴⁶ V dopisech se doslova zmiňuje o tom, že přílohu nemohl poslat, protože do Prahy dorazila až po odjezdu střeďeční pošty, a proto ji na Doupov posílá až s tou dnešní. Dopis hraběti z 10. června 1668, TAMTÉŽ.

¹⁴⁷ Luka (dnes část obce Verušičky ležící v okrese města Žatec) v té době patřila Libštejnským z Kolovrat. V Lukách bydlel švagr Ferdinanda Jana, Wolfgang Libštejnský z Kolovrat, se kterým byl hrabě Verdugo v těsném kontaktu. Viz BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat, s. 66 – 76; ÚLOVEC, J. Tvrze a zámky v Údrči, Lukách a Verušičkách. In AUGUSTIN, M. (ed.). *Historický sborník Karlovarska IX*. Karlovy Vary : 2003, s. 39. ISSN 1240-9401.

¹⁴⁸ Pichlerův dopis hraběti z 10. června 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁴⁹ Pichlerův dopis hraběti z 28. února 1669, TAMTÉŽ.

¹⁵⁰ ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. *Dějiny pošty v českých zemích*. s. 25.

¹⁵¹ V této době už vycházely v Praze i noviny (viz VOLF, J. *Dějiny novin v českých zemích*. Praha : 1930.). Je možné, že agent využíval k čerpání informací i těchto zdrojů, ale mnohem častěji se v dopisech objevují odkazy na kurýrní relace, jejichž obsah do Prahy přicházel přes Vídeň: „*Vorgagener mitwochßpost hat man mitgebracht den friden zwischen Spanien und Frankreich (...), ob es continue, ist man gewertig heüet bey ankommend[en]*

o dění ve „velkém světě“ přidával i novinky z městského života, především ty, které se týkaly významnějších šlechticů pobývajících v Praze. Řada zpráv také nepocházela jen z relací, ale často i z doslechu, z toho, „co se povídá“.

Agent jako zpravodaj se nepouštěl se do žádných podrobných analýz. Většinou mu stačilo situaci popsat jednou větou, pokud se jednalo například o obyčejné nekomplikované úmrtí některé z významných osobností habsburské monarchie, případně přidal pár vět navíc, pokud se snažil co nejvýstižněji vykreslit složitou zahraniční situaci na diplomatickém poli. V některých případech odkázal hraběte pro další informace k přiloženým relacím.

Nejčastěji se jednalo informace, jak se vyvíjejí válečné konflikty v Evropě, či k jakým konfliktům se schyluje, a který stát a jak se na ně připravuje. Řešila se i otázka různých diplomatických setkání a zahraničních vztahů Habsburské monarchie. Stranou zájmu nezůstávalo ani dění u dvora ve Vídni. Ne že by Augustin posílal na Doupov zprávy o běžných každodenních dvorských záležitostech. Spíše se v korespondenci pro Ferdinanda Jana objevují zmínky o šokujících a nečekaných událostech z Vídně, jako například kdo z významných dvorských úředníků či jiných důležitých osob zemřel, kdo se ženil, kdo se narodil apod.¹⁵² Samozřejmě se relace nevyhýbaly ani obrázkům ze soukromí císařské rodiny, věnované především úmrtím, narozením a svatbám.¹⁵³ Informace, které dnes zprostředkovává moderní bulvární žurnalistika, byly ve středu zájmů již v 17. století.

I rožmberského úředníka Jana Libru, využíval Petr Vok jako jednoho ze zprostředkovatelů informací o místních událostech. Stejně tak agent Sachs posílal svému pánovi z Vídně zprávy o událostech společenského a politického charakteru, které by ho mohly zajímat,¹⁵⁴ a nijak se tomuto pravidlu nevymykají ani agenti Ditrichštejnů a Questenberků v 17. století.¹⁵⁵ Stejně tak plnili všichni zmiňovaní úředníci úlohu listonoše, vyřizovali vzkazy a roznášeli či rozesílali dopisy od hraběte jejich adresátům.¹⁵⁶

Oesterreichischen post.“ Pichlerův dopis z 6. května 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; nebo „*Sonst hat vorgagener mitwochßpost trawrige zeitung gebracht...*“ Pichlerův dopis z 3. března 1670, TAMTÉŽ.

¹⁵² „*Von deß hiesigen herrn erzbischoffen alzue unzeitigen todt werden Euer Gnaden leider ihne zweifel schon auiso bekommen haben. Diesem ist den 1. junij gleichfalß der erzbischoff zu Salzburg und cardinal von Thun auß verletzung deß schiebeins warzue der kalte brandt gestossen, gefolget. Ist schad umb solche 2 stattliche herrn.*“ Pichlerův dopis z 9. června 1668, TAMTÉŽ.

¹⁵³ Příklad listů se zprávami o dění v monarchii a ve světě: Pichlerovy dopisy Ferdinandu Janovi z 9. června 1668, 19. srpna 1668, či 26. ledna 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27; Dopis adresovaný Pavlu Manitzerovi z 24. února 1669, TAMTÉŽ.

¹⁵⁴ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 108.

¹⁵⁵ SMÍŠEK, R. *Císařský dvůr a dvorská kariéra...*, s. 432 – 434; TÝŽ. Hrabě Jan Adam Questenberk..., s. 141.

¹⁵⁶ KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova, s. 117 – 119; MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 114.

VIII. Otázka pravomocí

Lenka Maršálková se domnívá, že agent Jan Oktavián Sachs ve Vídni měl v určitých naléhavých situacích, které bylo třeba řešit bezodkladně, volnou ruku, ale jinak závisela většina jeho kroků na schválení hrabětem.¹⁵⁷ Řekla bych, že agent Augustin Pichler měl pravomoce o něco menší. Neznám jeho přesné instrukce, ale z dopisů vyplývá, že se musel s hrabětem poradit skutečně o všem. I když sám iniciativně vyhledal nového řemeslníka a předběžně mu slíbil službu u hraběte, musel počkat na hraběcí instrukce, než byl řemeslník skutečně přijat. Nového zahradníka se mu podařilo najít v únoru roku 1668. Nemohl ho ale přijmout hned současně s novým vinařem, o kterém se hraběti zmínil v předchozím dopise. Vzhledem k tomu, že měl zahradník speciální požadavky na plat (přál si aby jeho součástí byl i byt v jednom z domů hraběte Ferdinanda Jana), bylo třeba vyžádat si hraběcí souhlas. Ferdinand Jan přijetí zahradníka schválil, protože měl velice dobré reference a dala se od něj očekávat pečlivá a spolehlivá služba.¹⁵⁸ Pokud se měl hrabě rozhodnout správně, potřeboval od agenta získat co nejvíce důležitých informací o situaci. Pichler věděl, že ohlasy, které má zahradník u ostatních šlechticů, je nutné zmínit, protože slovo několika šlechticů váží víc, než slovo jednoho agenta. Často se odvolával na svědectví dalších lidí, aby svému tvrzení dodal váhu, a tím v podstatě ulehčil hraběti rozhodování.¹⁵⁹ Stejně tak musel předem hraběti oznámit každé nové výdaje na neplánované opravy.

Často se stávalo, že řešení některých zdejších záležitostí kolem hraběcích statků stagnovalo neboť agent neměl dostatek příkazů. Existovala jediná výjimka, kdy Pichler nemusel čekat na dopisy od hraběte, a sice když do Prahy dorazil švagr Ferdinanda Jana svobodný pán Wolfgang Libštejnský z Kolovrat.¹⁶⁰ Libštejnští z Kolovrat měli statky nedaleko Doupova, s Verdugovými se často stýkali a udržovali s nimi poměrně blízký kontakt. Často se navštěvovali a prokazovali si navzájem různé služby.¹⁶¹ Kromě Wolfganga a jeho rodiny se

¹⁵⁷ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 116.

¹⁵⁸ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 4. února 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁵⁹ Dopisy z 4. února 1668, či 12. prosince 1669, TAMTÉŽ.

¹⁶⁰ Wolfgang Libštejnský z Kolovrat byl bratrem Maxmiliány Apolonie a vlastnil v této době panství Malou Černoc a díky sňatku s Annou Barborou Prollhoferovou z Burgersdorfu i Luka a Verušičky. BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat, s. 68-72.

¹⁶¹ Tohoto vztahu obou rodin si byl vědom i Augustin. Často posílal mladému panstvu na Doupov zralé hrozny či jiné ovoce. Stalo se, že současně s tímto poslal ovoce i mladému panstvu Libštejnských z Kolovrat do Luk, aniž by se předem poradil s hrabětem, neboť věděl, že se takové jednání setká u hraběte jedině se souhlasem. I když svojí troufalost neopomněl v dopise alespoň poníženě omluvit. „...für die junge herschafft zu Luck habe auch ein trauben oder 10 mit etwas pfersigen ubergeben. Hoffe Euer gnaden werden diese außgab für genehm

často stýkali i s dalším ze sourozenců Maxmiliány Apolonie s Ludmilou Marií Alžbětou Libštejnskou z Kolovrat provdanou ze Štampachu. Ludmila jezdila poměrně často do Prahy do domu na Starém Městě pražském,¹⁶² který patřil Kolovratům. Objevovala se v hlavním zemském městě i několikrát do roka (podobně jako její bratr Wolfgang), tedy výrazně častěji než samotný Ferdinand Jan Verdugo, proto i jejich služeb hrabě rád využíval. Nejčastěji za tím účelem, aby po ní poslal agentovi peněžní hotovost, či psaní, nebo aby převezla nějaké jiné předměty mezi Prahou a Doupovem.¹⁶³

Wolfgang Libštejnský z Kolovrat měl právo jednat jménem hraběte bez toho, aby ho předem o svých krocích informoval. Do Prahy vždy přijel zřejmě s vlastními instrukcemi od hraběte, ale přesto se zdá, že řada jeho rozhodnutí vznikla až na místě. Například sám od sebe najímal nové zaměstnance, které sám poznal až v Praze. Přinášel i řešení různých jiných situací a agent byl povinen se jeho pokyny řídit. Kdyby měl pán z Kolovrat přijíždět už s hotovými instrukcemi od hraběte, vyvstane otázka, proč by hrabě příkazy nesměřoval přímo agentovi, který měl stejně za úkol je provést. Verdugův švagr byl spíše obecně seznámen s názory hraběte a byl ochoten prokázat hraběti v Praze službu tím, že se seznámí se situací a potom sám na místě podle vlastního uvážení rozhodne, co dál. Nastaly i případy, kdy se jeho rozhodnutí neshodovala s názory Verdugova agenta. Ten ale musel Wolfganga i tak poslechnout a maximálně zmínit svůj rozdílný náhled v dopise hraběti.¹⁶⁴

halten.“ Dopis Ferdinandu Janovi z 20. září 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁶² Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 29. září 1669, TAMTÉŽ.

¹⁶³ Pichlerovy dopisy hraběti z, 15. listopadu 1668, či 10. prosince 1668 a dopis Pavlu Manitzerovi z 3. listopadu 1669, TAMTÉŽ. Je to příklad toho, jak mohly fungovat vazby mezi šlechtickými příbuznými mimo úzký okruh rodinný, a důkaz, že tyto vazby existovaly. Zřejmě se realizovaly na jiné úrovni než dnes. Tito tři sourozenci spolu udržovali kontakt i v dospělosti a zdá se, že nešlo jen o otázku zdvořilosti. Nabízí se i další různé alternativy, jak situaci vysvětlit, od vztahu založeného na emocích a vazbách z dětství až po vazbu čistě utilitární, jako jeden ze snadnějších způsobů, jak si udržet a dále rozvíjet tzv. vztahový kapitál, jak toto chování raně novověké aristokracie definoval Petra Maťa (viz MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*, s. 530 – 531.). Zřejmě už tehdy existovala nejen solidarita a povinnost vůči rodu jako nadčasovému celku v zájmu udržení jeho identity, ale i solidarita a jakási společenská povinnost vůči jednomu členu rodu resp. rodiny jako svébytnému jedinci. I tak se dá vysvětlit skutečnost, že o zemřelou Ludmilu se postarala její starší sestra a nechala ji pohřbit na Doupově, přestože mohla možná i měla nechat tuto starost na jejím pozůstalém manželovi Erasmu Křištofu ze Štampachu (BORŮVKA, V. *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*, s. 72 – 73.). Sourozenci a jiní příbuzní z rodu Kolovratů podporovali Maxmiliánu Apolonii i po té, co jí zemřel manžel a ona se stala poručnicí a správkní majetku rodiny Verdugo. Viz KUBEŠ, J. *Tři pohledy na kavalírskou cestu...Vztahy mezi sourozenci až do pozdějšího věku se pěstovaly i v případech jiných rodů. Viz TÝŽ. Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století. In BŮŽEK, Václav (ed.). *Poslední páni z Hradce. České Budějovice* : 1998, s. 273-318. ISBN 80-7040-267-9; či BŮŽEK, V. *Muž, žena a děti v aristokratické rodině na prahu novověku. In LENDEROVÁ, M. (ed.). *Eva nejen v ráji : Žena v Čechách od středověku do 19. století. Praha* : 2002, s. 45 – 66. ISBN 80-246-0375-6.**

¹⁶⁴ O návštěvách svobodného pána Wolfganga z Kolovrat v Pichlerových dopisech Ferdinandu Janovi z 10. prosince 1668, 24. února 1669, 26. dubna 1671, 15. dubna 1668, či 16. února 1670, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

IX. Soukromí agenta ve střetu se službou u hraběte

Jak jsem předeslala v úvodu práce, ráda bych věnovala pár řádků i tomu, jak se soukromí agenta prolínalo s jeho funkcí šlechtického úředníka. Je to také jediný způsob, jak do jeho soukromí nahlédnout. Střípky z agentova osobního života totiž vyvstávají v dopisech na povrch jen v souvislosti s jeho službou u Ferdinanda Jana.

Služba u hraběte nepřinášela Augustinovi jen povinnosti. Ferdinand Jan fungoval i jako agentův patron a agent kromě peněžní mzdy čerpal ze svého styku s hrabětem ještě další zajímavé výhody. Například mohl bydlet v jednom z pražských domů Ferdinanda Jana. Vzhledem k tomu, že jsem neměla k dispozici žádné instrukce ani smlouvu, nevím přesně, za jakých podmínek v tomto domě agent bydlel. Je možné, že jako odměnu za jeho služby mu hrabě umožnil přebývat v domě zadarmo. Mohla to být součást jeho agentského platu. Ani jednou jsem v dopisech nenarazila na zmínku o placení nájmu za onen byt a přijde mi málo pravděpodobné, že by se Augustin ani jednou za čtyři a půl roku neopozdil s platbou. V případě, že by totiž nastala situace, kdy by nemohl nájem zaplatit včas, určitě by se o tom objevila zmínka v jeho dopisech hraběti. Takovou neomalenost by musel tisíckrát poníženě omluvit a slíbit, že vše co nejdříve napraví. Jistě by takové pochybení vůči patronovi neprošlo bez povšimnutí.

Když se v květnu roku 1668 Augustin ženil, musel požádat hraběte o laskavost, zda si může přivést do jeho domu svojí novou ženu, neboť neměl, kam jinam by šel.¹⁶⁵ Tím se dostáváme k dalšímu rozměru jejich vztahů, a sice k otázce různých slavností a svátků v Pichlerově životě. Už víme, že svátky církevní (jako byly Vánoce, Velikonoce, Svatodušní svátky apod.) nepřecházel hrabě bez povšimnutí a nezapomněl při těchto příležitostech obdarovat také Pichlera a jeho rodinu. Další velkou slavnostní příležitostí byla například agentova svatba. Takový důležitý životní mezník, jako uzavření svátosti manželské, nemohl pozornosti hraběte uniknout. Sám Augustin Pichler se postaral, aby dal o nadcházející slavnosti patřičně vědět,¹⁶⁶ protože mít za svatebního hosta patrona ze šlechtického rodu pro něj bylo otázkou prestiže. Navíc od něj jako od svého patrona mohl očekávat několik drobných milostí, které by mu při startu jeho nové životní etapy výrazně pomohly.¹⁶⁷ Za první potřeboval nějaké zázemí pro své nové manželství, tedy jistou střechu nad hlavou, což už

¹⁶⁵ Pichlerův dopis Pavlu Manitzerovi z 22. dubna 1668, TAMTÉŽ.

¹⁶⁶ O svatbě se hraběti zmiňuje například v dopise z 3. června 1668, TAMTÉŽ.

¹⁶⁷ Nebyla to úplně nová etapa, protože minimálně jednou již ženatý zřejmě byl. V korespondenci se nevyskytují žádné přímé odkazy na jeho předchozí manželku. V prosinci roku 1669 se ale Pichler zmiňuje o dřevu, které mu daroval jeho syn. Rozhodně tedy tento syn nemohl pocházet z manželství, které Pichler uzavřel teprve před rokem s mladou pannou, a můžeme si odvodit, že této svatbě ještě nějaké manželství předcházelo. Viz jeho dopis Ferdinandu Janovi z 2. prosince 1669, TAMTÉŽ.

jsem zmínila výše. Za druhé jeho matka v té době vykonávala nějakou službu pro hraběte Ferdinanda Jana a Augustin od něj potřeboval vyprositi propuštění své matky z této služby po dobu svatebních příprav a slavností. A třetí výhodou bylo, že mohl očekávat od hraběte nějaký zajímavý dar.¹⁶⁸ Hrabě na svatbu sice osobně nedorazil, ale na svého zaměstnance nezapomněl a v rámci utužování jejich kontaktu, jak bylo běžné podle tehdejší morálky, se na svatbě prezentoval alespoň svatebním darem novomanželům.¹⁶⁹ Brzy po svatbě se začala snažit budovat dobré vztahy se šlechtickou rodinou i novopečená agentova manželka, a aby dala najevo, že i ona následuje svého muže a hodlá jim být vděčná a ochotná posloužit, poslala mladému panu Verdugovi kapesník (zřejmě i vlastnoručně vyšíváný) doufajíc, že při nějaké další příležitosti mu bude moci posloužit lépe.¹⁷⁰

Toho, že měl kontakty na venkově, využíval Augustin i jinak. Mimo město bylo možné sehnat jednodušeji a hlavně levněji většinu potravin, které se nevyráběly přímo v Praze, ale bylo třeba získávat je od kupců. Lidé na venkově měli mnohem blíže k jednotlivým zemědělcům a zpracovatelům zemědělských plodin, mohli nakupovat přímo od nich a ne zprostředkovaně přes obchodníka a své dodavatele většinou již znali a věděli, že se mohou spolehnout na kvalitu kupovaného zboží. Agent Augustin Pichler si nechával z Doupova posílat například máslo a sádlo. O jeho nákup vždy poprosil hraběcího sekretáře, se kterým měl velice dobré přátelské vztahy, a většinou ho zaplatil až dodatečně. Nikdy totiž nevěděl, kdy budou mít na Doupově možnost máslo výhodně nakoupit. Pokud agent něco potřeboval,

¹⁶⁸ Dar od hraběcí rodiny Verdugů obdržel, ale bohužel už se v děkovném dopise nezmiňuje, co konkrétně od nich dostal. Otázka je, zda měl tento dar jen symbolickou hodnotu, jako předmět, který agenta spojuje s jeho šlechticem a kterým agent tento kontakt zviditelňuje, či se jedná o nějakou skutečnou materiální pomoc jeho novému manželství. O daru zmínka v Pichlerově dopise hraběti z 9. června 1668, TAMTÉŽ. K symbolice darů v rané novověké společnosti GUREVIČ, A. *Kategorie středověké kultury*. Praha : 1978, s. 166-185. Podobnou symboliku darů vidí sociální antropologové i v dnešní moderní společnosti. Robert F. Murphy říká, že pokud si vyměňují dary stejné hodnoty dva lidé rovnocenného postavení, jedná se o prosté oboustranné utužování vzájemného vztahu, přátelství. Pokud dojde k výměně rozdílně ceněných darů, jedná se také o vytváření a utužování určitého vztahu, ale vztahu na bázi podřízenosti a nadřízenosti. Tím že někdo daruje věc cennější, než je očekáváno, znamená to, že se vyvyšuje a sebezveličuje. Tedy tak je to alespoň druhou stranou chápáno. Zároveň si ho zavazuje, neboť na oplátku očekává místo drahého daru loajalitu. Takový dar je vlastně sobeckým gestem. Pierre Bourdieu zašel ve své teorii o podstatě darů ještě dál a tvrdil, že každý dar je zlo. Je to způsob, jak si někoho zavázat tím, že on přijme povinnost dar oplatit. Takovéto vnímání darů, byť jen podvědomé, přetrvalo od dob nejstarších až do současnosti. I Ferdinand Jan podarovává lidi ve svém okolí se sobeckým úmyslem zavázat si je. K symbolice daru v sociální antropologii MURPHY, R. F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vydání. Praha : 2008, s. 138. ISBN 978-80-86429-25-0. a BOURDIEU, P. *Teorie jednání*, s. 120.

¹⁶⁹ V raném novověku bylo běžné, že si šlechtic udržoval síť kontaktů, nejen těch významných, vyšších šlechticů a úředníků, ale i lidí, kteří byli na společenském žebříčku usazeni níže, než byl on sám, neboť čím více takových klientů měl, tím více to posilovalo jeho vlastní postavení mezi šlechtou. Proto bylo nezbytnou povinností, alespoň některé prosby svých klientů vyslyšet, projevit svou přízeň darem, či přítomností na svatbě nebo křtinách. Zvyšoval tak svůj symbolický kapitál pomocí kapitálu vztahového, což posilovalo jeho postavení ve společnosti.

¹⁷⁰ „*Meine liebste schickte hierbey ein schnuptuch für den jungen herrn und bittet damit für lieb zu nehmen, biß sie die gelegenheit haben werde ihm besser zu bedienen.*“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 9. června 1668, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

napsal sekretáři, ať při nejbližší možné příležitosti danou potravinu nakoupí, že se s ním vyrovná později. Případně mu slíbil z rukou hraběte část své mzdy, kterou se mu hrabě do Prahy zrovna chystal poslat.¹⁷¹ Z Doupova do Prahy taky putovalo několikrát pivo, vyrobené ve zdejším pivovaru a dokonce vypravené na příkaz samotného hraběte.¹⁷²

Tím, že Augustin bydlel v bytě v jednom z domů hraběte Ferdinanda Jana a navíc měl na starosti i všechny ostatní domy, které musel chodit pravidelně kontrolovat, setkával se prakticky denně s některým z hraběcích pražských zaměstnanců či služebníků. Přímo v domě, kde pobýval Augustin, dokonce bydlel jeden ze zahradníků, který pracoval pro hraběte. I toto ovlivňovalo jeho soukromý život, neboť styku s těmito lidmi se nemohl vyhnout a leckdy se jim musel přizpůsobovat a všechny své činy plánovat podle toho, aby s nimi zachoval alespoň přiměřeně dobré vztahy. Jenže nebylo vždy úplně jednoduché s nimi vycházet, neboť mezi jednotlivými zaměstnanci hraběte panovala často rivalita. Předháněli se v tom, kdo bude u hraběte ve větší přízni, a pochopitelně nejlepší pozici (alespoň v očích ostatních) mezi nimi měl náš agent, protože on jediný byl v pravidelném písemném styku s hrabětem.

K posílení svého vlivu u hraběte na úkor ostatních pražských služebníků bylo záhodno použít jakýchkoli prostředků, nejlépe jakkoli snížit v očích hraběte ostatní služebníky a k tomu mohlo dobře posloužit staré osvědčené donášení. Ideální bylo nachytat dotyčného při nějaké ne příliš vhodné činnosti, výrazně historku přibarvit a pospíšet si, aby se o ní hrabě z vašich úst (či dopisů) dozvěděl co nejdříve. Tímto procesem mohly leckdy vznikat jen lživé pomluvy, odvozené na základě docela nevinného činu. Mohly to být i pomluvy z části založené na pravdivé situaci, jenže vyznívající mnohem závažněji, než ve skutečnosti byly. Samozřejmě se mohlo i stát, že pomluva byla pravdivá a to pak záleželo na obviněném, jak se s ní vypořádá a jakými výmluvami se z ní očistí. Často šlo o naprosté maličkosti, které ale měly symbolickou hodnotu a oběma zúčastněným stranám záleželo na tom, aby jejich verze historky byla hrabětem vyslyšena a dostala za pravdu. V neposlední řadě také proto, aby byla zachráněna jejich čest.¹⁷³

Ani agent Augustin Pichler se nevyhnul podobným incidentům. V prosinci roku 1669 na něj někdo z Prahy hraběti prozradil, že prý si v jeho domě na půdě přímo nad sálem uskladňuje dřevo na podpal. A nejen to, dokonce prý přímo tam dřevo seká a všechn odpad,

¹⁷¹ „...nochmahlen die butter und schmalz, wann etwas in billichem werth zu erhalten wäre, für mich solches zu procuriren, bezahle es mit dank und verschulde es hin widerumb.“ Pichlerův dopis Pavlu Manitzerovi z 7. února 1669 či dopis témuž z 7. července 1670, TAMTÉŽ.

¹⁷² „...bedanke mich forderist gehorsamb uber den eingeschickten trunck alten tuppauer biers, will solchen in Euer gräflichen gnaden gesundheit außdrinken.“ Pichlerův dopis Ferdinandu Janovi z 13. prosince 1669, TAMTÉŽ.

¹⁷³ O významu cti pro novověkého člověka viz DÜLMEN, R. van. *Bezectní lidé : O katech děvkách a mlynářích : Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*. Praha : 2003. ISBN 80-86569-43-8.

z toho vzniklý, odtud odnáší a sype do sekretu. Navíc kvůli přenášení toho odpadu je celý sál a stáj přeplněný a velice to překáží. Hrabě to jen tak nepřešel a hned v dalším psaní začal věc s agentem řešit. Augustin si taková obvinění nemohl nechat líbit, a proto se pustil do ohnivého obhajování vlastní maličkosti. V onom obhajujícím dopise se vyskytuje ještě více zdvořilostních frází a ponížených proseb než obvykle. Především se agent omlouval, že je tak troufalý a opovažuje se hraběti odporovat, ale je třeba uhájit si čest,¹⁷⁴ přičemž se odvolává na všechny možné svědky, na svou dlouholetou spolehlivou službu jemu a celému jeho domu¹⁷⁵ a nespolehlivost onoho donašeče. Hrabě mu neprozradil, který ze služebníků na něj žaloval, ale Pichler sám odhaduje, že to byl onen zahradník, obývající stejný dům jako on. Podle jeho slov mezi nimi panuje nevraživost a zřejmě to nebyl první konflikt, který mezi nimi proběhl. Zdá se, že věc nakonec dopadla pro Augustina uspokojivě, v dalších dopisech už se k tomuto incidentu nevrátil a dál zůstával poslušným služebníkem hraběte.

Jak už jsem naznačila, všechno toto předcházení si hraběte, z něhož mu plynuly výhody, obnášelo korektní, normám podřízené vystupování vůči hraběti. Veškeré prosby, omluvy a výmluvy musely být doprovázeny patřičným slovníkem, předem definovanou frazeologií a co víc, takových příležitostí k omluvám a poníženým prosbám bylo hodně, více než by bylo z pohledu dnešního člověka nutné. Kdykoli agent jednal bez předchozí domluvy s hrabětem, kdykoli potřeboval nějakou službu od hraběte (třeba jen splacení mzdy), kdykoli byť jen drobně pochybil, bylo nutné dát hraběti patřičně najevo svou poslušnost a oddanost. I taková maličkost, jako když se nestihl patřičně podle protokolu osobně rozloučit s hrabětem při jeho odjezdu z Prahy na Doupov, si vyžádala hned v dalším dopise minimálně jeden velice dlouhý odstavec s vysvětlením a omluvami.¹⁷⁶ K dobrým vztahům s hrabětem patřila i pravidelná blahopřání k nejrůznějším svátkům a rodinným slavnostem, podobně jako hrabě nezapomněl při těchto příležitostech agenta obdarovat, nezapomněl ani agent připojit většinou na závěr či na začátek dopisu jednu z klasických frází s přáním všeho dobrého, zdraví, štěstí a především boží milosti jemu a celé jeho rodině.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Neboli „dobré jméno“: „*Euer Gnaden vergeben mir, daß ich so keck schreibe, es dringt mich aber die noth deß gueten nahmenß hierzu. Hoffendt Euer Gnaden werden es ungnaden nit aufnehmen...*“ Dopis hraběti z 12. prosince 1669, SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27.

¹⁷⁵ Tedy na základě dosavadního čestného života, doložitelného svědky, neboť ctí není nic jiného než dobré jméno v očích ostatních. Tím lépe když jedním z těchto svědků je samotný hrabě.

¹⁷⁶ „...*sehr schmerzlich ist mir dero jüngste abreys vorkommen, in deme meine schuldigkeit und schuldigen abschied zu nehmen nit vermöget...*“ Jeho dopis hraběti z 23. května 1670, TAMTÉŽ.

¹⁷⁷ K svátkům vánočním přál hraběti těmito slovy: „...*thue zu denen heyligen weyhnacht feyertägen Euer Gnaden sambt dero frauen gemahlin und jungen herrschafft alles glück, langüurigbeständige leibßwolvermögenheit, dero unterthanen viljährigs regierung von trewen herzen gehorsamblich anwünschen ...*“, v dopise z 19. prosince 1668, TAMTÉŽ. Velikonoční svátky komentoval přáním: „...*wünsche Euer Gräflichen Gnaden, dero frauen gemahlin und jungen herrschafft glückselige heylige osterfeyertäge, selbige in*

freuden durchzubringen und vil folgends mit allen begnügen zu erleben...“ Viz jeho dopis z 31. března 1670, TAMTÉŽ. Přálo se i k Novému roku: „*Sonst wünsche Euer Gnaden, ihr gnaden fraw gräfin und freyle töchtern zu dem heüt eingetrettenen newen jahr allen gottlichen seegen, beständig und guete gesundheit dergleicher auch in allem vergnügen unzählbar folgenden erlebung.*“ Viz Pichlerův dopis hraběti z 1. ledna 1671.

X. Závěr

Kvůli nedostatku informací o podobných agentech sloužících jiným šlechticům by pokus o vyslovení definice hrozil přílišnou generalizací. Nicméně krátký komentář a zhodnocení dosavadních poznatků, které jsem získala analýzou korespondence Augustina Pichlera s jeho pánem a jejím porovnáním s výsledky práce Lenky Maršákové o agentu Janu Oktaviánu Sachsovi¹⁷⁸ je třeba uvést. Kromě informací o těchto dvou agentech poslouží k porovnání ještě několik drobných zmínek o šlechtických agentech v pracích Rostislava Smiška a Zdeňka Vybírala.¹⁷⁹ Toto shrnutí by se mohlo stát odrazovým můstkem k dalšímu bádání o funkci raně novověkých šlechtických agentů. Věřím, že bude brzy rozšířeno a postavy agentů v dějinách získají jasnější obrysy.

Funkce šlechtického agenta, tak jak vyvstává ze sledované korespondence, měla několik rovin a nelze přesně určit hranice toho, co ještě spadalo do agentovy kompetence a co ne. Po porovnání s agentem hraběte Jeronýma Colollerda Janem Oktaviánem Sachsem si můžeme všimnout jednoho společného rysu, a sice že oba představovali prodlouženou ruku svého pána v místě, kde on sám nemohl být a řídit osobně své záležitosti. I Jan Adam Questenberk na počátku 18. století měl během svého pobytu v Jaroměřicích nad Rokytnou ve Vídni speciální agenty, a také Ferdinand z Ditrichštejna si v 80. letech 17. století najal agenty pro vyřizování záležitostí v Říme a v Augšpurku, zatímco sám pobýval ve Vídni.¹⁸⁰ Z tohoto rysu následně vyplývaly jednotlivé druhy povinností. Charakter těchto povinností byl ovlivněn spoustou faktorů, a proto nikdy nenajdeme dva různé agenty s úkoly stejného rozsahu.

Pokud měl šlechtic v působišti svého agenta nějaké majetky, připadla agentovi starost o jejich spravování. Náročnost a členitost tohoto úkolu ovšem záležela například na tom, jak rozsáhlé tyto majetky byly, jestli se jednalo jen o pár městských paláců, jeden hospodářský dvůr či dokonce celé panství. Zároveň s movitým majetkem mohl agent získat povinnost dohlížet na ostatní služebníky svého pána, jejichž počet se odvíjel od velikosti tohoto majetku, a to zase dál ovlivnilo míru agentových pravomocí.

Za nepřítomnosti šlechtice fungoval agent jako jeho zástupce při jednání s místními lidmi. Pokud vlastnil šlechtic nějaké domy, měl zde i sousedy, se kterým bylo čas od času třeba komunikovat. V případě, že tyto domy nebyly svobodné, ale spadaly pod nějaké místní právo,

¹⁷⁸ TAMTÉŽ

¹⁷⁹ SMÍŠEK, R. *Císařský dvůr a dvorská kariéra...*, s. 432 – 434; TÝŽ. Hrabě Jan Adam Questenberk..., s. 141; TÝŽ. Jan Adam Questenberk..., s. 346 – 347; VYBÍRAL, Z. *Politická komunikace aristokratické...*, s. 270.

¹⁸⁰ SMÍŠEK, R.. Hrabě Jan Adam Questenberk..., s. 141; TÝŽ. *Císařský dvůr a dvorská kariéra...*, s. 432 – 434.

bylo nutné jednat i s místními městskými úřady. Kromě toho přicházel agent do styku s lidmi, kteří měli vůči jeho pánovi nějaké pohledávky, jednal s jeho věřiteli i dlužníky a měl na starosti některé jeho finanční záležitosti.

Vzhledem k tomu, že byl šlechtic delší dobu mimo centrum společenského dění, potřeboval alespoň získávat pravidelně informace, aby neztratil kontakt s centrem monarchie. Nemohl zůstat izolován od okolního světa, respektive od světa své společenské vrstvy, pokud si chtěl v jejím rámci udržet slušné a stabilní postavení. Agent tedy v ideálním případě dělal svému pánovi prostředníka a pravidelně ho informoval o událostech, o kterých se domníval, že budou pro šlechtice důležité. Charakter zpráv se odvíjel od toho, jaké měl daný šlechtic postavení a v kterých kruzích se pohyboval. Záleželo také na jeho ambicích, které určovaly, o jaké informace bude mít zájem. Tak například agent Augustin Pichler většinou posílal hraběti zprávy velice obecného charakteru, o politických událostech a dění u dvora. Jednalo se spíše o zajímavosti než události, které by mohly nějak bezprostředně působit na život hraběte. Naopak Jeroným Colloredo, který si dělal ambice na získání vysokého dvorského úřadu a nobilitace, rád přijímal zprávy o nobilitacích ostatních dvořanů, neboť se ho tato jednání měla brzy také týkat.¹⁸¹

Jako prostředník fungoval agent nejen v tlumočení důležitých zpráv společenského rázu, ale také v písemném styku svého pána s jeho přáteli a známými. Zajišťoval správné doručení dopisů adresátům a staral se také, aby odpovědi od nich v pořádku dorazily zpět.

Až do této chvíle jsem v podstatě nepopsala žádný nový jev. Při porovnání těchto poznatků s působením pražského hospodáře Petra Voka z Rožmberka kolem roku 1600 zjistíme, že sice především zastupoval svého pána v hospodářských záležitostech, ale kromě toho i on plnil úlohu listonoše, informátora, nákupčího a zástupce v jednání s věřiteli, dlužníky a místními úřady. I páni z Hradce měli v Praze ve druhé polovině 16. století jako svého zástupce speciálního úředníka, který měl na vše dohlížet.¹⁸² Funkce agenta v sobě slučovala tedy prakticky všechny povinnosti těchto starších úředníků, ale navíc byla rozšířena o další rozměr, o nějakou speciální schopnost, kvůli které si šlechtic vybral jako agenta právě tohoto člověka a ne jiného.

V době, kdy se komplikuje veškeré úřední jednání a ztěžuje se orientace v těchto záležitostech, začíná být skoro nutností pro každého vyššího šlechtice zajistit si zástupce, který by se v byrokratických postupech všeho druhu vyznal a na nějž by se mohl spolehnout,

¹⁸¹ MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo..., s. 113 a 119.

¹⁸² K rožmberskému hospodáři KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova; O správě pražského domu pánů z Hradce LEDVINKA, V. Dům pánů z Hradce pod stupni : příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze. In *Folia historica Bohemica* 10, 1986, s. 269 – 309.

zatímco bude sám řešit záležitosti kolem svých venkovských statků, nebo svého dvorského, či zemského úřadu. Nemuselo se jednat nutně pouze o agenta sběhlého v procesním právu. Nejen v případě soudních sporů musel šlechtic komunikovat s centrálními úřady. Byly tady například také žádosti o nobilitace apod. Tím jak se proces komplikuje, objevují se lidé, kteří se specializují na vyřizování různých úředních pohledávek a na styk s různými druhy úřadů. Podle specializace se zřejmě rozlišovaly i různé druhy agentů. Záleželo tedy na šlechticově rozhodnutí podle jeho aktuální potřeby, jakého agenta zvolil; jestli jakéhosi právního sekretáře, jako tomu bylo v případě Ferdinanda Jana, či agenta sběhlého v zařizování nobilitací v případě Jeronýma Colloreda. Navíc pokud šlechtic potřeboval zastoupení v několika městech současně, mohl si najmout agentů více a vytvořit si tak agentskou síť.¹⁸³

Asi nejvýraznějším impulsem pro najmutí agenta byla situace, kdy šlechtic osobně nezvládal kontrolovat své záležitosti, buď z důvodu své delší nepřítomnosti či přílišné zaneprázdněnosti důležitým úřadem. Jenže už si nenajal obyčejného hospodáře, jakým byl na začátku 17. století Jan Libra ze Soběnova, nýbrž schopného člověka, který zvládal všechny úkoly výše vyjmenované a navíc mohl přispět nějakou speciální schopností, získanou studiem a především několikaletou praxí v oboru. Mohl si u agenta cenit i jeho informovanosti a schopnosti orientovat se ve společenském prostředí, které bylo pro šlechtice důležité.

Ze studie Lenky Maršálkové ovšem vyplývá, že nejen v případech, kdy byl šlechtic delší dobu nepřítomen, se uchýloval k najmutí agenta.¹⁸⁴ Zřejmě stačilo, že byl příliš zaneprázdněn a hodilo se mu svěřit své záležitosti někomu skutečně schopnému. V takovém případě tedy agenta šlechtic najal opravdu jen pro jeho zvláštní znalosti o daném problému a nepotřeboval od něj ostatní výše naznačené služby, protože tyto ostatní úkony mohl stejně dobře zvládnout i jiný úředník, např. osobní sekretář. Po vyřízení záležitosti skončila i oficiální spolupráce s tímto agentem, alespoň než vyvstal nový problém podobného rázu. Kromě rozsahu kompetencí by tedy mohl být dalším rozlišovacím prvkem mezi jednotlivými agenty také fakt, zda se jednalo o agenta dlouhodobého či jednorázového.

Tato práce se tedy pokusila naznačit, v čem funkce agenta spočívala, a neklade si ambice vytvářet nějaké definice. Pouze doufá, že svým obsahem přispěje k dalšímu bádání o tomto fenoménu.

¹⁸³ Síť agentů informátorů měl už Karel st. ze Žerotína na počátku 16. století, viz VYBÍRAL, Z. *Politická komunikace aristokratické...*, s. 270. Síť pražských a vídeňských agentů si vytvořil i Jan Adam Questenberk o sto let později, viz SMÍŠEK, R. *Jan Adam Questenberk...*, s. 141.

¹⁸⁴ MARŠÁLKOVÁ, L. *Hrabě Jeroným Colloredo...*, s. 124.

11 Prameny a literatura

Archivní prameny:

Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Sběrka matrik, sign. M 12, Nomina studiosorum facultatis iuridicae universitatis Pragensis (1638-1762).

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 24, účty Ferdinanda Jana Verduga z let 1654 – 1672.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 332, kart. 36, účty Augustina Pichlera z let 1672 – 1687.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 341, kart. 27, korespondence Ferdinanda Jana s Augustinem Pichlerem z let 1668 – 1672.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 403, kart. 33, korespondence Maxmiliány Apolonie Verdugo s Lukášem Pichlerem z roku 1665.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 404, kart. 34, korespondence Maxmiliány Apolonie Verdugo s Augustinem Pichlerem z let 1669 – 1687.

SOA Plzeň, pracoviště Klášter, RA Verdugo, inv. č. 418, kart. 34, Adam Solna, správce Verdugovských domů v Praze 1672 – 1675.

Vydané prameny:

LÍVA, V. *Berní rula : Pražská města*. Praha : 1949.

Obnowené Práwo a Zřizenj Zemské Dědjčného Králowstwj Českého. Praha : 1627.

(digitalizovaná verze dostupná na

<http://kramerius.mzk.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1117>)

WILS, J. *Les étudiants des Régions comprises dans la nation germanique à l'université de Louvain (1642 – 1776)*. Louvain : 1909.

ZEDLER, J. H. *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*, Bd. 6. Halle – Leipzig : 1733. (digitalizovaná verze na <http://www.zedler-lexikon.de/>).

Literatura:

- BALÍK, S. Pražská advokacie v letech (1648 – 1781). In *Documenta pragensia* 27. Praha: 2008, s. 867 – 873. ISSN 0231-7443.
- BORŮVKA, V. Rodopis rodu pánů z Kolovrat. In BORŮVKA, V. – KRÁM, J. *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha : 2000. ISBN 80-85228-61-0.
- BROŽ, V. *Lexikon právnických i jiných výrazů a rčení*. Praha : 1993. ISBN 80-85431-59-9.
- BURDOVÁ, L. Úřad desek zemských. In *Sborník archivních prací* 36, 1986, s. 273 – 382. ISSN 0036-5246.
- ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha : 2000. ISBN 80-8643702-7.
- ČTVRTNÍK, P. – GALUŠKA, J. – TOŠNEROVÁ, P. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Liberec : 2008. ISBN 978-80-86660-23-3.
- DAVID, J. „Alles von Rechts wegen“ : Sonda do právního života na Moravě v polovině 17. století. *Časopis matice moravské* 127, 2008, s. 3 – 31. ISSN 0323-052X.
- HAUBERT, J. *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*. Inventář. SOA Plzeň, pracoviště Klášter, 1976.
- Heslo Brief. In: *Encyklopädie der Neuzeit* 2, Stuttgart/Weimar : 2005, s. 406-417. ISBN 978-3-476-01935-6.
- HRDLIČKA, J. *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice : 2003. ISBN 80-7040-522-8.
- TÝŽ. Úředník. In BŮŽEK, V. – KRÁL, P. (edd.) *Člověk českého raného novověku*. Praha : 2007. ISBN 978-80-7203-694-3.
- KADLECOVÁ, M. *České a moravské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha : 2005. ISBN 80-86861-83-X.
- KLABOUCH, J. *Osvícenské právní nauky v Českých zemích*. Praha : 1958.
- KRAUS, V. *Pěstujeme révu vinnou*. Praha : 2003. ISBN 80-247-0562-1.
- KUBEŠ, J. Jan Libra ze Soběnova : Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604-1609). In *Pražský sborník historický* 31. Praha : 2000, s. 93-148. ISSN 0555-0238.
- TÝŽ. *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty usazené v českých zemích (1500-1740)*. Dizertační práce. České Budějovice : 2005.

- TÝŽ. Rodinné vztahy pánů z Hradce a Rožmberků v předbělohorském století. In BŮŽEK, Václav (ed.). *Poslední páni z Hradce*. České Budějovice : 1998, s. 273-318. ISBN 80-7040-267-9.
- TÝŽ. Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681-1683. *Folia historica Bohemica*, 2010, v tisku (Za zapůjčení rukopisu děkuji autorovi.).
- TÝŽ. Vyšší šlechta z českých zemí v letech 1650-1750 : Úvod do tématu. In: TÝŽ (red.). *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750) : Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*. Pardubice : 2007, s. 9-33. ISBN 978-80-7194-929-9.
- TÝŽ. Ze Španělska až do Horního Slezska : Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku. In *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16. – 19. století) : Vztah regionu a centra na příkladu osudů a kariér šlechty* (v tisku).
- MALÝ, K. *České právo v minulosti*. Praha : 1995. ISBN 80-85903-01-6.
- MARKOV, J. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12. – 17. století*. Praha : 1967.
- MARŠÁLKOVÁ, L. Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století. In *Historie 2008 : Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové*, Hradec Králové : 2009, s. 103-125. ISBN 978-80-7405-065-7.
- MAŠEK, P. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti : I. díl*. Praha : 2008. ISBN 978-80-257-0027-3.
- MAŤA, P. *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha : 2004. ISBN 80-7106-312-6.
- TÝŽ. Soumrak venkovských rezidencí. „Urbanizace“ české aristokracie mezi stavovstvím a absolutismem. In: *Opera historica 7*, České Budějovice : 1999, s. 139-162. ISBN 80-7040-331-4.
- PREISS, P. *Boje s dvouhlavou saní : František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*. Praha : 1981.
- ROUBÍK, F. K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. – 18. století. In *Sborník Archivu ministerstva vnitra 10*. Praha : 1937, s. 165 – 306.
- SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze : Díl třináctý, Plzeňsko a Loketsko*. Praha : 1937.
- SMÍŠEK, R. *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice : 2009. ISBN 9778-80-7394-165-9.
- TÝŽ. „Dvorská“ kariéra očima knížete Ferdinanda ze Schwarzenberku. *JSH 73*, 2004, s. 94–120.

- TÝŽ. Hrabě Jan Adam Questenberk a proměny jeho dvora v první polovině 18. století. In *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000*. České Budějovice : 2001, s. 125 – 156. ISBN 80-7040-515-5.
- TÝŽ. Jan Adam Questenberk mezi Vídní a Jaroměřicemi. In BŮŽEK, V. – KRÁL, P. (edd.). *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526 – 1740)*. České Budějovice : 2003, s. 331 - 354. ISBN 80-7040-627.
- TEPLÝ, F. *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*. Praha : 1926.
- ÚLOVEC, J. Tvrze a zámky v Údrči, Lukách a Verušičkách. In AUGUSTIN, M. (ed.). *Historický sborník Karlovarska IX*. Karlovy Vary : 2003, s. 22 – 71. ISSN 1240-9401.
- VLČEK, P. *Umělecké památky Prahy : 3. díl, Malá strana*. Praha : 1999. ISBN 978-80-7203-694-3.
- VYBÍRAL, Z. *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice : 2005. ISBN 80-7040-699-2.
- VOLF, J. *Dějiny novin v českých zemích*. Praha : 1930.